

LXIV-19/143

64 ¹⁰/₁₄₃

Василевъ и подпоручикъ Негенцовъ.

СБОРНИКЪ „ДОВО-ПОЛЕ“.

Статии и епизоди изъ боевете и живота
на 10 пѣх. „Родопски“ полкъ.

Знамето на „Родопци“.

Издание на Хасковскитѣ граждани въ полза на беднитѣ
войнши отъ полка.

Цена 3 лева.

173

ПЛОВДИВЪ
Дружеств. печатница „СЪГЛАСИЕ“
1918 год.

Гео̀рги Васи́леѡ и подпору́чикъ Негенцо̀ѡ.
LXIV 10 / 143

26198 / 3

СБОРНИКЪ
„ДОБРО-ПОЛЕ“.

Статии и епизоди изъ боеветѣ и живота
на 10 пѣх. „Родопени“ полкѣ.

Издание на Хасковскитѣ граждани въ полза на бѣднитѣ
войници отъ полка.

ПЛОВДИВЪ
Дружеств. печатница „СЪГЛАСИЕ“
1918 год.

ТРИМАТА.

(Вмѣсто прѣдговорѣ).

Това сж полковниците Атанасовъ Петъръ, Константиновъ Никола и Токушевъ Дойко. — Три главни героя въ три отдѣлни акта на драмата, разиграна отъ „Родопци“ прѣзъ настоящата обща война.

Актътъ на полковникъ Атанасовъ Петъръ започва отъ 10.IX 1915 г. до 23.VIII 1916 г. Това е времето на щастливата завръзка на драмата. Полковникъ Атанасовъ е щастливия герой между „Родопци.“ Близъкъ до произходъ до послѣднитѣ, лесно ги разбираше и ги води само къмъ успѣхи ¹⁾. При дъждове, калъ и виялици прѣхвъркнаха заедно планинска Сърбия; озоваха се въ „бѣла“ Битоля и подъ кичестия Перистеръ спрѣха да зимувать.

Слѣдъ това дойде 17-й августъ 1916 г.

Прѣзъ това време могатъ да се наброятъ редъ названия на мѣстности и градове, които иматъ историческо значение за полка. Това сж: Кадж-бозъ и Тимокъ, Нишъ и Гияне, Вигла и Леринъ. Мала-рѣка и Малка-Надже, Петърско и Островско езера.

23 августъ 1916 г. е края на този полетъ. Тогава полковникъ Атанасовъ Петъръ, раненъ тежко, се раздѣли съ полка и отнесе съ себе си спомена за титанитѣ, които знаятъ да летятъ и побѣждаватъ. Щастливъ съ тази мисълъ, той си отиде съ усмивката на героя, който е изпълнилъ достойно своя дългъ. Оттогазъ, обаче, започна трагичното въ драмата.

*

Този трагизъмъ, буренъ и убийственъ, който подхвърли на изпитание честта на „Родопци“, съставлява втория актъ на драмата. Той е достатъчно релефно обрисванъ въ брошурата „Родопци на Битолскиятъ фронтъ“ и тукъ нѣма да се спирамъ върху него.

Третииятъ актъ започва отъ раздѣлата ни съ Завоя на Черна (17 октомври 1916 г.). Тогава „Родопци“ бѣха

¹⁾ Въ подробности върху причинитѣ на тѣзи успѣхи не е мѣсто да се впускамъ.

Полковникъ Токушевъ, к-ръ на полка.

прѣдани въ рѣцѣтъ на полковникъ Токушев¹⁾. Той дойде при насъ отъ I-й Софийски полкъ, слѣдъ като бѣ прѣживѣлъ устрема на своята дружина при Суковската рѣка и Драгановъ връхъ, при Дрънова-глава, Китки и Шуманска чука; слѣдъ като внесе своя дѣлъ въ Тутраканската епопея и видѣ разгрома на коварния влахъ.

Ободренъ и укрѣпенъ отъ тѣзи исторически дѣла на своята дружина, той дойде при насъ, за да взѣе животъ въ изморенитѣ нерви на „Родопци“ слѣдъ прѣживѣния трагизмъ подъ „Св. Спиридонъ“, Висина и Чеганъ, Старковъ-гробъ и Завоя на Черна.

Прѣзъ зимата край Вѣло-море, подпомогнатъ отъ дружинни и ротни командири, той успѣ да подвигне вѣрата у бойцитѣ и прѣзъ пролѣтѣта на 1917 г. ни доведе на Добро-поле.

Тамъ се вдигна завѣсата и дѣйствието наново почна.

Краятъ на този актъ се очертава прѣдъ мене; въ него е и развръзката на драмата. Тази развръзка, обаче, не е настанала, а още се развива. Затова азъ ще спра своитѣ сжждения по нея.

Настоящиятъ сборникъ обгрѣща досегашнитѣ сцени на 3-й актъ. Тѣ сж достатъчно блѣскави, за да осветлятъ бждещитѣ дѣйствия на бойцитѣ, ако такива имъ наложи противникътъ и интересътъ на отечеството.

¹⁾ Неговия мораленъ портретъ е добръ обрисованъ въ релациитѣ на I-й Софийски полкъ. Той е командувалъ III а дружина и съ нея е атакувалъ силно укрѣпената Дрънова-глава. Мѣстността тамъ е открита. Обаче, полк. Токушевъ, посочвайки самъ подстъпнитѣ, успѣлъ на групи да прѣхвърли дружината си до теленитѣ мрѣжи. Тогава настава критическия моментъ: 4 ротни командири, 240 бойци излизатъ изъ строя; дружината, обаче, пакъ остава подъ теленитѣ мрѣжи отъ 12½ ч. в. на 12.X до 5½ ч. с. на 13.X — цѣли 15 часа — чакайки артилер. подкрѣпка. Въ релацията се казва:

„Благодарение, че майоръ Токушевъ е билъ до самитѣ телени мрѣжи въ веригитѣ, че се е радвалъ на обичай и довѣрието на началници и войници, че до висока степенъ е търпеливъ, хладнокрѣвенъ и запазва присѣствие на духа; благодарение примѣра му на лична храбростъ и самопожертвование — прѣзъ всичкото врѣме на борбата подчиненитѣ му оставатъ подъ влиянието на думитѣ му: „Момци, за чesъта на полка и на България, никой нито крачка назадъ!“... и на другия день охотници намѣрили форта изпразненъ.

Това спокойствие на Токушевъ и ние констатирахме на Добро-поле. Прави впечатление, че боятъ е неговата стихия.

Г. В.

БИВАКЪ.

(изъ сп. „Отечество“, кн. 25-а, стр. 10-а, 24. 6. 1917 г.)

Намираме се въ съвсѣмъ равно малко поле, покрито съ вѣковни паламудови дървета. Между тѣхнитѣ широки корони погледътъ ви срѣща кжсове отъ ведро — синьо южно небе. Нѣкъдѣ пъкъ се спира на по-широка полянка — сжщинско гумно — обраснала съ буйна трѣва или посѣта съ тучна пшеница.

Величава рамка обгрѣща красивото поле: на югъ Вѣло-море люгѣе своитѣ водни кждри, тихи и гладки напролѣтъ, но бурни и пѣнни навесенъ; на изтокъ, западъ и сѣверъ рамката е заключена отъ ридовѣтъ на Южни Родопи. Последнитѣ сж покрити съ парнарови гори, чии то листа сж постоянни и срѣдъ-зима тъмнозелени, като изумрудъ. Покрай парнаритѣ и между тѣхъ цѣли полянки сж покрити отъ другъ видъ растения. Тѣхнитѣ листа сжщо сж постоянни, но по-яснозелени, та изглеждатъ красиви — хармонично разхвърлени — петна срѣдъ парнаритѣ. Това е маслината. Има и цѣли ридове покрити съ нея — Тукъ сжщо растатъ миндала (бадемъ) и смокинята; срѣща се портокала и лимона.

При тази изобилна растителностъ, между Марони и Фере, царуватъ: „корабътъ на пустинята“ (камилата), пѣстрата миловидна сѣрна, чакалътъ, чийто плачущъ викъ не прѣкъсва цѣла нощъ, и др. Отъ върховетѣ на Родопитѣ зимъ тукъ се спущатъ и дивитѣ свини. Не единъ пътъ глгачътъ стана тлѣста госба на почиващитѣ „Родопци“.

Този кжтъ прѣзъ пролѣтѣта е особно очарователенъ. — Ето тамъ, на хоризонта грамаденъ червенъ кжтъ излиза, ражда се изъ водитѣ на морето и веднага прѣсва свѣтлина по срѣщнитѣ ридове. Тъмно прѣди минута и глухо наоколо, прѣдъ васъ незабѣлвано става свѣтло и всичко оживѣва. — Птичкитѣ, кате че не спали, летятъ тихо и леко; жхпятъ се въ заритѣ на утринното слънце и весело чуруликать. Нѣгдѣ, между листата на дърветата, кацналъ сла-

вей извива своята кръшна пѣсенъ, която радва гори и долове. — Всичко бърза да се нарадва на мимолетното утро, защото слѣдъ минута слънчевитѣ лъчи вече ставатъ парливи. Тѣ още прѣзъ февруарий разтварятъ цвѣтнитѣ пшпки на бадема.

Въ този катъ се криятъ въ постоянна зеленина мно-

Подъ палмудово дърво (стр. 5).

жество красиво разположени селца. На самия брѣгъ, мие-но отъ морекитѣ вълни, срѣдъ обширна маслинова гора, е с. Макри. По ридовитѣ на западъ сѣ кацнали: Бадама, Ени-кѡй, Дамитѣ и др. На изтокъ въ поетично дефиле сѣ Дервентѣ и Домузъ-дере¹⁾, а по-нататъкъ е Доганъ-Хисаръ, свѣрталище нѣкога на легендарния разбойникъ Девежи Петко. — Тѣзи села²⁾, сѣщо като вѣнецъ, обвиняватъ

¹⁾ Родно мѣсто на революционера Бойко Чавдаровъ.

²⁾ Не ми се иска да спомена и прѣдагелското Лѣже-Кѡй, което стана гробница на Петъръ Васковъ, Лазаръ Мажаровъ, Гешановъ и Б. Чавдаровъ.

околността на градеца Деде-Агачъ, шуменъ и курортенъ въ мирно врѣме, но пустъ и глухъ въ този моментъ: французи и англичани прогониха мирното му население.

Природата, като нарочно, избѣгва да струпа на едно мѣсто всички свои богатства. Тя все оставя нѣкоя празнота, нѣщо да липсва. Така е постъпила и съ нашия бивакъ: тамъ липсваше хубава вода, за да бѣде той сѣщински рай-земя.

По инициативата на командира си, войниците отъ 10 „Родопски“ полкъ каптираха буйния изворъ въ дефилето Падина и издигнаха сѣщински *наметникъ-чешма*, въ честъ на падналитѣ си другари по Чеганскитѣ безводни скали.

Сега тамъ изъ петъ чучура шурти студена бакайска вода и прави още по-приятна почивката на уморенитѣ отъ дълги боеве войнци.

Тукъ „Родопци“ възредиха сили, за да се явятъ срѣщу врага на Добро-поле. Още въ началото на априлъ I-а дружина се озова на „Димова-поляна“.

Георги Василевъ.

* * *

НА „ДИМОВА-ПОЛЯНА“.

(отъ 12 априлъ до 4 май 1917 год.)

Слѣдъ жестоки и кървави боеве въ Завоя на Черна, прѣди година „Родопци“ се раздѣлиха съ немирнитѣ потомци на Душана. Ала игрива е сѣдбата. — Умрѣха мѣсецъ слѣдъ мѣсецъ, настѣпи нова пролѣтъ отъ новата кървава година. И въ една ведра утринъ ранобудниятъ денъ ги зърна пакъ лице срѣщу лице. То бѣше първа срѣща прѣзъ новата година, то бѣше тамъ — на „Димова-поляна“.

Разбуди се малката поляна и . . . „Добро-утро!“ на „Родопци“ извика. Тя знакъ имъ даде, че иска нѣщо да имъ каже:

„Малка съмъ азъ, но старостъ ме измѣчва, съ гласъ кроткъ започна тя. Отъ редъ години бѣхъ сама срѣдъ горската природа. Човѣшки кракъ рѣдко ме е газилъ. Само измѣчени „хайдушки“ сърца сѣ извали за утѣха при мене. Дълбока тайнственностъ царя у менъ. Въ грозни бури азъ

живя. Спокойствие виждамъ рѣдко азъ. Пъкъ дойде ли и то, тогавъ дълбоко мълчание ме обвива, което е по-страшно и отъ черния мракъ. До скоро свое име нѣмахъ, а казвахъ се на татково име. Татко ми Баховски ридъ се зове. Такова бѣ и моето име. Но то бѣ до миналата година. Тогавъ юнакъ Димо при мене дойде. И тозъ юнакъ отъ страшенъ врагъ ме запази. Той загина, но и азъ неговата кръвъ свѣто павя. И отъ тогавъ нося името на юнака Дима.

„Когато се родихъ, сама нѣмахъ азъ сили съ моитѣ душмани да се боря. Затуй пъкъ моитѣ сестри — ей тия тукъ въковни гори и тамъ ония стръмнини — край мене се настаниха. Тѣ и къмъ васъ ще бждатъ дружелюбни.

„Да, слушайте! — слѣдъ малко продължи поляната на Дима. Ей близко тукъ подъ васъ е моятъ старъ и заклетъ врагъ. Много близко е той. Единъ скокъ и може да ме вземе. Добрѣ ме вие пазете. Проклетъ ще бжде тозъ, който на лоши врагове ме остави.

„Азъ бѣдна съмъ и здрави къщи за васъ нѣмамъ; пъкъ безъ тѣхъ у мене мъчно се живѣе. А кога ледена треска ме нагази и въ бѣли пелени азъ се завию, тогавъ и на приятеля си съмъ душманинъ. Огъ студъ и мразъ камъкътъ трепери.

„Но пъкъ ви казвамъ, проклетъ ще бжде тозъ, който и въ зла неволя въ ржцѣтъ на лоши врагове ме подхвърли“ . . .

Тѣй рече тя и мълкна.

„Родопци“ чука тазъ изповѣдь на малката поляна. Тъжнитѣ акорди влѣха нови сили въ буйни гърди. Заигра юнашка кръвъ въ юнашки жили. Всѣки я цѣлува. То бѣше другарска клетва между юнака и поляната на Дима. Въ нощна тъма свещенна клетва юнакътъ положи да брани поляната на Дима.

*

Току що слънце е изгрѣло и зълъ противникъ на стари си познати „добро-утро“ каза. — Една слѣдъ друга гранати летятъ. Срѣдъ бучението на силния вѣтръ „чудовища съ перки“ фучатъ. Картечници, бомбохвъргачки и много други плодове на културния напредѣкъ — всички бър-

затъ да бждатъ първи. И той бѣ денъ, като много други дни . . . „Спокоенъ денъ!“

*

Надъ долища и лѣсъ, надъ зѣбери и чуки вечеренъ здрачъ вълшебнo було мѣта. Въ окопитѣ животътъ се раздвижи, пробуди се и назадъ животътъ. Заговори и изповѣдта на малката поляна въ сърцата на борцитѣ нови. И единъ съ копачъ, а другъ съ копача започватъ работа въ окопа. А ето и назадъ къмъ гората дълги колони отиватъ. Триони и брадни ржцѣтъ имъ красятъ . . .

Трѣска! . . . Исполински букъ пада. Трупътъ му, тежъкъ и дебелъ, огъва яки рамѣни. Подъ бремето на другъ по-тежъкъ исполинъ втора група се задава. Слѣдъ нея трета, четвърта, пета. . . . все исполини носятъ; отнасятъ ги и пакъ назадъ се връщатъ. . . .

Но и по-нататкъ погледнете. — По стръчна пштека въ тъмната гора, въ калъ до колѣни, върви смиренъ кертванъ отъ човѣшки сѣнки. — Кждѣ отиватъ тѣ и защо по това късно врѣме? — Отиватъ тѣ своя трудъ въ общия трудъ да вложатъ, че тия стръмнини и дълбока калъ на всѣки добитъкъ сѣ върли душмани. Сега на конетѣ въ помощъ хората отиватъ. И празникъ торозъ слѣдъ като съ хлѣбъ напълнятъ, тѣ тукъ пакъ ще дойдатъ. — Другаритѣ другарски си помагатъ.

Тѣй врѣмето до късна доба минава. На току изведнажъ, като гръмъ небесенъ, бомби изтръпватъ. И наши и чужди бомби. Тукъ лебнещиятъ врагъ ли нашитѣ напада. На бомбата съ бомба, на ножа съ ножъ — така му се напънецъ отпъна. Пакъ тъмна и ноща мина, пакъ куршуми и гранати и изведнажъ всички утѣхли. Само часовоятъ трѣвожи въ тъмнината: подалъ напѣва, услушва се и все чака.

Така „спокойно“ почва цѣлата нощъ минава!

*

А ето и сребристата зора на новото утро настава. Съ първия слънчевъ зракъ денътъ се ражда. И по бранното поле смъртътъ почва да скита. Но нито жива душа нѣгдѣ се показва. . . . И ехото на „спокойно“ прѣкарания вчера денъ наново пакъ се ражда.

*

Трети път вече Венера изгрѣва. — Пакъ тежка работа наставя: окопи и заслони, бѣлостволи буки на рамѣнѣ и калѣ до колѣнѣ — точно както и прѣдната вечерь.

Заслонъ противъ 10 с. м. снаряди.

Така е всѣки денъ и всѣка нощь. Една и съща прѣсенъ на нови гласове. Черъ трудъ, отъ който зорницата на бжлещи свѣтли дни ще изгрѣе. Черъ трудъ подъ огъня на вражи пушкала, при еженощни схватки съ вражи синове.

*

Планина, капризна като всѣка планина! — Сега е весела и засмѣна, а току слѣдъ мигъ по нея блискатъ бурни дъждове. И не за денъ, а много дни подредъ. Спокой-

ствие ни вжтрѣ въ заслона, ни вѣнъ на открито, ни въ пълния съ вода окопъ, ни изъ ровкавия каленъ пътъ. По васъ ни една дреха суха. Такава бѣ и Димова поляна. И такива тежки дни живѣха тамъ „Родопци“ въ бури и дъждове.

А бѣха и по-тежки дни. Тѣмнѣе на очитѣ при спомена за тѣхъ. Единъ априлски денъ навхси вѣжди поляната на Дима. Набърчи чело и скри глава въ дебело снѣжно було. Снѣгъ — цѣлъ човѣшки ръстъ! Ужасенъ студъ настана, че даже хаоса на високитѣ простори се загърчи и затрепери. За пътъ, за пжтека и дума да не става. Вървите съ рискъ на всѣка крачка прѣспа да ви сгази. . . .

Тѣй привѣтлива бѣ тогава малката поляна!

*

Война срѣщу врагъ и природни стихии! Изъ нея „Родопци“ излѣзоха съ честъ и слава. Не искатъ тѣ проклятие да ги измжчава, проклятие на роденъ край и на „Димова-поляна.“

Юнакътъ юнакъ си остана; съ вирнато чело другаритѣ си дочака.¹⁾

Подпоручикъ: Негенцовъ.

НА ДОБРО-ПОЛЕ.

(Боеветѣ прѣзъ май 1917 г. изъ в. „Военни извѣстия“).

То е малка, висока полянка по билото на Ниче планина. Прѣзъ пролѣята и лѣтото е покрито съ тѣста паша. На сѣверо-западната му периферия се издига като стражъ в. 1700. Стжнете ли на него, прѣдъ васъ се открива чудесна гледка. — Голѣми гористи хълмове, като грамадни изумрудови кубета, се очертаватъ на всѣкъ прѣдъ погледа. Чукаритѣ и ридоветѣ имъ, покрити съ вечно-зелени борове, шумятъ приятно. Олчани право като свѣщъ стебло нагорѣ, бороветѣ изглеждатъ етезгвени зелени конуси, издигнати по ридоветѣ отъ чудотворната ржка на природата. — Между тъмозеленитѣ борове, на по-голѣми и по-малки площадки, стърчи сивокората бука съ блѣдо-зеленатѣ си сърдцевидни листа. Тѣзи площадки отъ

¹⁾ Слѣдъ единъ мѣсець — прѣзъ май — тамъ огнидоха останалитѣ дружини отъ полка.

буки изъ боровата гора превятъ да изпъкна по-релефно
красотата на послѣдната; тѣ радватъ погледа, както бени-
гитѣ върху хубаво и свѣжо моминско лице.

На изтокъ това плоско възвишение се свършва съ

Прѣдъ котата 1700 (стр. 11).

Добро-полската рѣчица, а посрѣдъ него е блатото¹⁾ съ сж-
щото име

Тукъ заварихме природата въ пълното си пролѣтно

¹⁾ Споредъ едно прѣданіе, което ще се помъча да прѣдамъ
дословно, това блато нѣкога е било голѣмо езеро. Неговигѣ води
нѣкакво чудовище, наречено „Стопанигѣ“, е пазило, за да не се
разливатъ изъ Мъгленско; затова изъ послѣдното често наставало
суша.—

„Изъ високата поляна овчаръ вакло стадо пасе. Младо ов-
чарче за помощникъ има. — Твоята сестра ще взема, тебе киничо
ще сторя, дума овчарѣтъ. — Разлютило се младото нъ единъ ударъ
овчаря до гуша въ черната земя забива. Обрекъ обрича овчарѣтъ,
отъ черна земя да излѣзе. — Въ люта борба помощникъ на менъ ще
бъдешъ, и отъ земята младото го извлѣче. — Черъ жребецъ по

развитіе; животѣтъ бликаше въ буйна проява и прикова-
ваше върху себе си погледа. Радвахме се на животворната

Централното Руйче съ изгледъ на Каймакъ-чаланъ (стр. 14).

късна доба цвили и езерото обикаля. Това е „Стопанѣтъ“, койгѣ
водата брани. Младото въ червенъ „Агъ“ се обръща и на „Сто-
пана“ на срѣща застава. — Три дни и три нощи вече люта бор-
ба водятъ. Никой никого не надвигва. Остъръ кинжаль въ овчаро-
ви ржѣтъ лѣска, цѣпи въздуха и въ сухожилията на „Стопана“ из-
чезва. Клеква той и къмъ езерото пълзишкомъ потегля. Тамъ гро-
ба си намира. Червениятъ „Агъ“ скилата пробива, която водигѣ
затваря. — Къмъ Мъгленско буйни тлази текагѣ, а прѣдъ тѣхъ не-
видимъ делия съ цѣль гласъ вика:

„Злигѣтъ „Стопанѣтъ“ вече не сжществува,
„Горѣ на полето „добрия“ овчаръ цзрува“...“

— Отгогава поляната Добро поле се нарича.“
Слушано на 21.10.1917. въ с. Плъчище отъ македонката Велика.

пролетъ, който цареше по всички ридове на Ниче планина. Неволно, обаче погледът Ви се откъсваше от нея и опираше сепнатъ малко по-наюгъ. Тамъ стърчи великанътъ Каймакъ-Чаланъ, цѣлъ побѣлялъ старецъ: дебелъ пластъ снѣгъ покриваше неговото теме; тамъ пъкъ бѣше още зима и цареше мъртвило. — Безъ да щемъ се обръщаме къмъ великана. Неговиятъ студъ ползваше по тѣлото на всеки отъ насъ и убиваше сграстното ни желание да се радваме на птичия концертъ изъ горитѣ, да се топлимъ на слънце между хубавитѣ природни великани—букитѣ, и да вдѣхваме сутринната влага, расмѣсена съ миризмата на борова смола.

Да, Каймакъ-Чаланъ замръзваше всички по-нѣжни чувствувания, защото отъ неговото теме злокобно око дебнѣше всеки отъ насъ, за да ни поздрави съ шрапнелъ или фугасъ; защото този наблюдателъ чакаше удобния моментъ, за да прати своитѣ молнии по „Родопца“. И не закѣснѣ.

*

На 7 май, 9 часа вечерта, 9-а, 10-а и 11-та роти отъ полка заминаха да заематъ участъка на Доброполската позиция. Последната се простираше отъ масива „Сръбски постъ“ до Доброполската рѣка. Топографическия характеръ на позицията прѣдставлява редъ отдѣлни висоти и гребени, които се отдѣлятъ отъ главния масивъ—к. 1700—по сръбдогвомъ ширѣка лѣхчина. Последната започва отъ сѣдлото юго-западно отъ к. 1700 и се простира между Скалистата и Власиева висоти. Отъ тази главна лѣхчина се разклоняватъ по-малки лѣхчини и сѣдловини, които образуватъ отдѣлнитѣ масиви: Сипестъ, Скалистъ, Власиевъ, Буруна и двѣтъ Канари юго-западно отъ „Симеоновия пунктъ“. Власиевата висота, Буруна и „Симеоновия пунктъ“ сѣ продължение отъ к. 1700, а Сипестата и Скалистата висоти—отъ масива „Сръбски постъ.“

Този участъкъ се дѣлѣше на три подучастъка: *дн-сенъ* (Сипестата, Скалистата и Власиева висоти), *сръденъ* (Буруна и „Симеоновия пунктъ“), *лѣвъ* (окраинията на гората и двѣтъ Канари). Цѣлата дѣлжина на участъка бѣ повече отъ 4 к. м.

Поради суровата зима, която тукъ почва късно, но и късно се влига, нашитѣ прѣдшественици не бѣха успѣли да приготвятъ солидни фортификационни постройки. Съединителни по фронта окопи, ходове за съобщения съ тила, помѣщения противъ снаряди и парчета отъ тѣхъ почти липсваха. Врѣмето прѣзъ зимата е било погълнато отъ трудноститѣ по прѣхраната на частитѣ.

При описаното положение на позицията, 9-а рота зае лѣвния подучастъкъ, 11-а рота—сръдния, (като 2 отдѣления отъ 3-й си взводъ прѣдаде въ участъка на 9-а рота), а 10-а рота зае лѣвия подучастъкъ. Тази позиция се отбраняваше отъ постове, изнесени напредъ и поставени въ малки трапчета. Понеже смѣната последва бърже, прѣди войници и офицери да се запознаятъ съ особеноститѣ на мѣстото, при всеки постъ бѣ оставенъ по единъ войникъ отъ 32 п., които да запознаятъ прѣзъ деня Родопци съ тѣзи особености. 12-а рота остана поддръжка на дружината.

*

8-ий май. Часътъ бѣше още 5 сутринята и отъ Каймакъ-Чаланъ изригна първиятъ топовенъ гърмежъ. Това бѣ неговото „добро утро“ и „добъръ-дошли“ къмъ насъ, които пристигнахме прѣди денъ тука. Той като че бѣ узналъ това. Скоро 4 аероплана забръмчаха въ небеснитѣ висини надъ Добро-поле, — знакъ, че красивата природа около него ще бѣде погрознена отъ ужасна буря. Последната не закѣснѣ, не ни застави много да я чакаме. Шестъ батареи отъ к. 1881, Каймакъ-чаланъ и Пожарски ридъ почнаха да обстрѣлватъ позицията и тила ѝ. Сръщу 11-а рота противникътъ откри силенъ миненъ огънь и унищожилъ поста въ най-издаденото окосче на Буруна. Огнѣтъ все повече се усиливаше по сръдния участъкъ. Около „Симеоновия пунктъ“ земята заклокочи отъ избухвания на снаряди и мини. Отъ югъ, западъ и изтокъ наляташе върху него грозна буря отъ фугаси и шрапнели. Непрѣкъснато 4 часа тя бушуваше по Буруна, гдѣто срина и унищожилъ всичко, което приличаше на защитителни постройки, заедно съ значителна частъ отъ взвода тамъ. Къмъ 9 ч. сутринята на групички и по единично сѣри-тѣ сѣ прибѣжки почнаха да се групиратъ задъ една ска-

ла прѣдъ и въ лѣво отъ Буруна. Но съ пушеченъ и бомбовъ огънь бѣха повърнати обратно въ окопитѣ имъ. Последваха нови урагани отъ фугаси и мини, които продължиха до 6 ч. вечерята. Сърбитѣ се вдигнаха въ стремителна атака срѣщу окопитѣ на Буруна. Смѣло ги посрѣгнаха четирѣхъ останали юнаци и се хвърлиха въ неравна борба. Огъ лѣвия флангъ стар. подоф. Д. Ивановъ съ 8 човѣка, които служиха за свързка съ 10-а рота, откри убийственъ огънь по сърбитѣ и ги прикова на мѣстата имъ. Но положението на ротата ставаше по критическо: тя бѣ изгубила 70 души отъ състава си. Трѣбваше да се прѣдупрѣди дружинния командиръ, а телефонитѣ още рано сутринята прѣстанаха да работятъ. Покойниятъ поручикъ

Телефонисти въстановяватъ връзката.

Носторовъ отдавна бѣ изпратилъ връзки, но никой не се връщаше. Его изкочи прѣдъ него Димитъръ Яковъ, готовъ да промуши огнената прѣграда и съобща за положението. Погледитѣ на ротния бѣха отправени къмъ бѣгащия Димитъръ, надеждитѣ на всички бѣха въ него. На 50 крачки фугасъ го вари. Но опомнилъ се, слѣдъ минута

силуета на Димитъръ се очерта въ дима и изчезна въ видна бързина. Изморенъ, най-сетнѣ, стига дружаната и пада въ несвѣтъ. Но и поддръжката отъ 12-а рота бѣгомъ литна къмъ Буруна.

Поручикъ Георгиевъ съ фелдфебела Руси Маревъ, подхвърлени на барабаненъ артилер. огънь, съ свръхчовѣшки усилия прѣминаха топографическия гребенъ и заведоха смѣло командванитѣ отъ тѣхъ части. Чрѣвъ контра-ударъ отбиха двѣ атаки на противника, повърнаха двата окопа и се затвърдиха на Буруна.

Дванадесета рота на 9-ий май зае мѣстото на 11-а, а последната въ съставъ 60 бойци остана въ нейна поддръжка. Къмъ 3 часа сутринята подпоручикъ Тутманиковъ постави своитѣ 2 картечници на мѣстото, гдѣто по-рано бѣха германскитѣ такива. Още рано сутринята започна артилер. бой, който продължи прѣзъ цѣлия денъ. Привори Тутманиковъ бѣше тежко раненъ отъ фугасни парчета, а едната му картечница строшена. Неприятелската артилерия барабанѣше по Буруна и „Симеоновия пунктъ“, а налиташе въ отдѣлни урагани по тила и Добреполюското блато. Като обърна въ развалини и трапища всичко на Буруна и „Симеоновия пунктъ“, неприятелътъ, около 2 баталеона съ 8 картечници и 2 минохвъргачки, настѣпи къмъ тѣхъ. Останалитѣ живи отъ 11-а и 12-а рота (всички заедно по-малко отъ рота) не можаха да издържатъ напора на тази вълна и отстъпиха до канаритѣ на дружинния наблюдателенъ пунктъ. Тогава майоръ Илчевъ (сега подполковникъ) съ 4/32 рота мина въ контра-настъпление. Съ викъ „на ножъ“ и „ура“ увлѣче и останалитѣ войници отъ 11-й и 12-й роти и всички се втурнаха напредъ. Противникътъ не издържа повратния ударъ, отстъпи бързо назадъ въ своитѣ окопи. Сборната (11-й съ 12-й) и 4/32-а роти заеха наново жалкитѣ развалини на „Симеоновия пунктъ“ и окопитѣ дупки южно отъ него на Буруна. Въ тази контра-атака геройски загинаха поручикъ Носторовъ и фелдфебела Руси Маревъ.

Съ артилер. огънь бѣ парализиранъ успѣха на сърбитѣ и между Буруна и Власиевата висота.

10-й май. Единадесетата рота бѣше изпратена въ разпореждане на к-ря на I/10 дружина.

4-та рота, съвмѣстно съ останките отъ 12/10-а трѣбваше да заеме „Симеоновия пунктъ“ и Буруна. Подъ ударитѣ на артилер. урагани и тя нѣмаше по-добра участъ. Майоръ Илиевъ употреби всички усилия и я затвърди на позицията, но тогава бѣ раненъ съ картечница и положе-

Музикантската команда на полка. При боеве носи ранени, а прѣз другото врѣме освѣжава и ободрява духа на „Родопци“.

нието безъ него стана почти критическо. Скоро, обаче, бѣше затвърдено съ пристигането на полесражението и заемане послѣдното отъ 2/10 рота²⁾.

1) Майоръ Илиевъ, сега вече подполковникъ, едъръ и типиченъ словянинъ, е два пѣти раняванъ въ течението на войната: въ Завоя на Черна и на Добро-поле. Съ своята дружина изъ Сърбия той покри съ слава знамето на „Родопци“.

2) Дѣйствиата на тази рота, която затвърди новата линия, са описани отъ подпоручикъ Негенцовъ въ статията: „Страница отъ Доброполската епопея.“

Прѣзъ този денъ, 7 ч. сл. пл., неприятелска рота настѣпи и срѣщу взвода на подпоручикъ Василевъ (9-а р.), съ цѣль да заеме Власиевата висота. Сърбитѣ настѣпваха между Буруна и послѣдната. Подпоручикъ Василевъ ги отби, но при втората атака бѣ тежко раненъ въ кръста. Само 15 войника отъ взвода му останаха да защищаватъ и другия денъ Власиевата висота.

На 11-й май ударътъ бѣше концентриранъ главно по послѣдната. Малкото защитници бѣха обходени и разбити, а Власиевата висота мина въ вражи рацѣ.

Тамъ отъ наблюдателния пунктъ. . . (стр. 20).

13-й май. Неприятелскиятъ огънь бѣ непрѣкъснать ураганъ, особно по нашитѣ батареи и поддържки; 12 аероплана го направляваха и регулираха. Скоро послѣдва атака; не една, а 4 по редъ. Обаче, всички бѣха отбити все чрѣвъ контра-удари. Мръкна се. Сѣгнаха неприятелскитѣ батареи. Гробна тишина зацари. Огнѣна бойцѣтѣ, тържествувайки своята побѣда. Обаче, неприятелътъ хитруваха. — Безъ да пукне, спринцелъ или набухне фугаза,

безъ артилерийска подготовка (нѣщо не бивало до сега), рѣшили се врагътъ въ мрачината да ни нападне. Нашитѣ смѣло го посрѣщнаха. Заквакаха картечицитѣ, затрѣщѣха бомби и пушични залпове, една цѣло Добро-поле. Веднага прѣдъ поддръжкитѣ застагна командирътъ на полка — тихиятъ и спокоенъ въ борбата полковникъ Т. — и младиятъ майоръ Б. Тамъ отъ наблюдателния пунктъ — само километъръ отъ първата линия — вѣщата ржка на бригадира А. направляваше контра-удара и извика готовностъ въ съединитѣ участъци. — Случайно фугасъ па-

Рис. подпор. Койчевъ.

Добро-поле слѣдъ майскитѣ боеве. — Това е вече поле отъ дупки.

на верѣдъ ротата, водена отъ полковникъ Т. Обаче, неговото хладнокрѣвие подѣйствиува заразително; ротата се групира около му и се понесе бѣгомъ напредъ.

Горкитѣ сърби! И хитростъта не имъ помогна; четата атака прѣзъ този денъ сѣщо не имъ донесе сполу-

ка. Пакъ останаха да гледатъ отдалечъ котата 1700 — цѣлътъ на 6 дневнитѣ имъ боеве по Добро-поле.

*

Настагнаха други 6 дни сравнително спокойни за послѣдното, но бурни за Змеица, Сокола и „Димова-поляна.“ Обаче, будното око на командувания цѣлия боевъ участъкъ въ казанитѣ граници — полковникъ А. — бдѣше и о врѣме бѣха взети мѣрки, за да бждатъ парализирани нови удари.

На 15-й май такъвъ бѣ отправенъ къмъ дѣсния флангъ на бойното ни расположение. За кратко врѣме неприятельтъ изсипа около 6000 снаряда по Змеица, „Сокола“, „Руйчето“ и пр. Резултатътъ бѣ: двама редника ранени. — Невѣроятно, но фактъ.

На 16-й с. м. врагътъ налетѣ върху „Димова-поляна.“ Слѣдъ нѣколко часова артилер. подготовка, послѣдѣва атака. — Майоръ М-въ съ дружината си, хвърляйки самъ бомби, посрѣщна врага. Контра-ударътъ бѣ бѣсно-стремителенъ. Много вражи трупове лѣгнаха навѣки между стройнитѣ буки.

*

19-й май. Хубаво майско утро. Нито едно облаче не плаваше по небеснитѣ синевини. Мъгленско бѣ лишено отъ мъгли. Едва блѣсналъ по Каймакъ-чаланъ първиятъ лѣтъ и 7 аероплана нарушиха тишината надъ позицията ни. Неприятелската артилерия затрѣщѣ по „Симеоновия пунктъ“ и „Кондаковия наблюдатель.“ Огначало огнѣтъ приличаше на отдѣлни урагани, които все повече вчестяваха. Къмъ 10 часа сутриньта по „Симеоновия пунктъ“ огнѣтъ бѣ барабаненъ, а по „Кондаковия наблюдатель“ — масиранъ адски тътнежъ.

Нови атаки, новъ напѣвъ отъ страна на сѣрбитѣ. Нашата артилерия забѣзва жупелъ по веригитѣ имъ. Започна величавъ борба — сѣщинска стихия. Между трѣскавичитѣ напредѣ, въ пазвитѣ на майката земя, стояха зарити бойцигѣ. Здраво стиснали пушкитѣ, поставили нозѣ тѣ бѣха готови всѣки мигъ да го забиятъ въ тѣлото на врага. Не прѣвъ пѣтъ се срѣщаха съ него — тѣ сѣ стари познати. Цѣли 5 часа не прѣстана Сараевиятъ ба-

рабаненъ огънь. Дванадесетъ хиляди гранати отъ 15 с. м. гаубици изровиха нови ями по Добро-поле. Въ окопитѣ нашитѣ не даваха признакъ на животъ. Сърбитѣ се насърчиха; замърдаха напредъ, почнаха да настъпватъ срѣщу Сипестата висота, вперили погледъ въ 1700. Веднага огнена завѣса бѣ поставена прѣдъ тѣхъ отъ нашата артилерия, отъ пушеченъ и картеченъ огънь. Бомбоеритѣ чакаха удобния моментъ. Но . . . отъ тѣхъ не стана нужда. Поддръжкитѣ, готови всеки мигъ да литнатъ напредъ, се оказаха сѣщо излишни. Като обагриха още еднажъ До-

Раздаване храна следъ боя.

бро-поле съ своята анемична кръвъ, сърбитѣ се прибраха въ окопитѣ си.

На 26 май пакъ нападнаха Сипестата. Обаче, десета рота сѣжко имъ плати.

Починъ цѣлъ мѣсець усилия отидоха на халосъ. Сибетрицианството на бойцитѣ, съобразителността, хладнокръвието и енергията на началницитѣ, координирани идеално, побѣдиха упорития врагъ.

Георги Василевъ.

СТРАНИЦА ОТЪ ДОВРОПОЛСКАТА ЕПОПЕЯ. (2-а рота въ боеветѣ отъ 10 до 14 май 1917 г.)

Добро-поле! Колко мили спомени те свързватъ съ „Родоупци!“ Съ младитѣ сърдца на още младъ народъ!

Въ кичестъ май дойдоха тѣ при тебъ не за друго, а да те бранятъ отъ северната рѣка на твои и тѣхни врагове. Ако твоитѣ самотни висоти имаха езика на поета, много стихове биха оплѣли за славата на хиляди безименни герои, за тѣхния вихренъ полетъ къмъ смъртта и честта, за силата на тѣхния окървавенъ ножъ, за тѣхното грѣмливо ура.

Добро-поле! Много нощи и дни не биха стигнали на твоитѣ долчини, за да разкажатъ свѣтлитѣ копѣжки на хиляди души. Всеки звукъ и стонъ на твоитѣ потоци е сърдечна нота за смѣло изпълненъ отечественъ дългъ. Всека трѣвица и трапче твои навѣки ще шепнатъ мили-красиви слова за минали скърби и бѣдещи радости.

*

На тебъ, Добро-поле, дойде 2-а рота въ помощъ на славната 3-а дружина. — Поручикъ Паневъ, получилъ заповѣдта, слѣдъ нѣколко насърчителни думи, поведи ротата къмъ лобното мѣсто. Въ 4^{1/2} ч. сутринята пристигна тамъ и, по липса на заслони, настани хората си въ Канаритѣ задъ „Симеоновия пунктъ“. Подъ градъ фугаси и гранати ротата остана тамъ прѣзъ цѣлия денъ на 10-й май. Вечерята трѣбваше да смѣни 4/32 рота. — Пенеже нашитѣ окопи прѣдъ „Симеоновия пунктъ“ бѣха свършено разорени и въ тѣхъ се даваха само излишни жертви, послѣдва заповѣдъ ротата да се окопае тамъ, гдѣто я завари денътъ 10 май; а прѣднитѣ окопи, които бѣха само стотина крачки на югъ, да се оставятъ празни. Прѣзъ нощта ротата използва фугаснитѣ дупки и влѣзе въ свръзка съ ротитѣ въ дѣсно и лѣво. Трѣбваше да се затвърди новата линия. Всеки бързаше. Студенъ балкански вѣтъръ до кървавъ плачъ шибае нашитѣ юнаци по очитѣ и имъ прѣчише. Но при мисълта, че утрѣ може да осъмнатъ на открито, коначетъ още съ по-голяма сила се забиваше въ твърдата земя, лопатата ставаше по-лека въ изпеченитѣ рѣдъ на героитѣ. Трапчета войнаха навсѣкждѣ.

*

Зората се сипна и възвѣсти новия майски денъ. Изтокъ се покри въ кърваво сияние и затрѣщѣ Сарай. Прѣзъ цѣлия денъ сипѣше гранати, мини и фугаси върху Канаритѣ. Чугунитѣ гърла сѣяха тероръ и смъртъ върху ротата. Надъ нея смъртта бѣ разперила крилѣ. Крака, ржѣ, цѣли трупове хвърчаха на разни страни. Ужасна картина, която четката на най-талантливия художникъ мъчно би прѣдала на платно. А тѣ—чадата на Родопитѣ—стоеха въ своитѣ трапчета задъ камънетѣ и търпеливо чакаха. — Къмъ 7 часа сл. пл. противникътъ хвърли въ атака приготвенитѣ си отъ по-рано части, увѣренъ въ своя триумфъ. Но стана нѣщо, което той не очакваше.—Мл. подоф. Грозу Хубеновъ, застаналъ правъ до голѣмата Канаря, подпрѣнъ на върната си манлихера, дочака врага и изкомандва:

— Първа рота въ лѣво, втора рота прѣдъ себе, трета рота въ дѣсно! — огънь . . . бий! — вика Грозу, за да го чуятъ сърбитѣ.

Юнацитѣ, схванали скритата мисль на своя взводенъ, съ дружни и чести залпове разтърсиха въздуха. Затракаха нѣколко наши картечници, заизбухваха и наши фугаси срѣдъ обезумѣлитѣ вражи вериги. Дръзки въ началото, куражътъ на сърбитѣ постъпено чезнѣше, докато най-послѣ въ паническо бѣгство удариха назадъ.

*

Нощта прострѣ своя плащъ надъ замръзналото бранно поле. Очитѣ на борцитѣ се затваряха отъ умора и студъ. Но време за сънъ не бѣ. Трапчетата трѣбваше да се обърнатъ въ окопи. И заудрѣха пакъ копацитѣ въ каменливата прѣстѣ, задрѣнкаха лопатитѣ. Цѣлата линия закипѣ отъ работа. Само секретитѣ не работѣха, а вперили погледъ напредъ, зорко слѣдѣха движението на противника.—Още отъ сутринята цѣлото Добро-поле се забули въ гъста мъгла, въ която прѣзъ цѣлия денъ бѣха погълнати всички близки и далечни чукари. Мъглата бѣ въ помощъ на ротата: послѣдната се окопа, затвърди, почина и събра нови сили за борба. Така мина денътъ 12 май.

*

На 13-й май¹⁾ ротата води жестокъ бой. Офицери и войници съ бомби отбиха всички атаки, които слѣдваха една подиръ друга до късно прѣзъ нощта. За малко бо-

Докладъ слѣдъ майскитѣ боеве.

атъ прѣстана, за да пламне съ по-голѣма сила слѣдъ полунощъ. Въ единъ, послѣ въ 2 часа сутринята на 14 май

¹⁾ Картината на боя прѣзъ този денъ е описана въ статията „На Добро-поле“ отъ Г. В.

неприятелът хвърли голъми маси въ стремителна атака срѣщу ротата. Но и на нея пристигна помощ (гл. стат. „На Добро-поле“ — 13 май), ала отъ послѣдната не стана нужда. Само 10 души отъ хората на поручикъ Вл. се изпратиха на лѣвия флангъ, за да се установи по-здрава връзка съ съседната рота.

Къмъ 4 часа сутринята сѣрбитѣ, забѣлѣзали поставенитѣ вече рогатки прѣдъ новитѣ окопи, ядосани, че 4 тѣхни атаки пропаднаха безуспѣхъ, „на ножъ“ и съ „ура“ се втурнаха въ нова атака. Като че съдбата поиска да се изкиска надъ тѣхъ. — Нѣколко едри потомци на Душана бѣха успѣли да стѣпятъ върху насипа на окопа и тържествуваха. Обаче, Грозю Хубеновъ съ нѣколко смѣлчаци се нахвърли върху тѣхъ и въ ржкопашенъ бой тури край на смѣлия имъ набѣгъ. Бомбитѣ запукаха слѣдъ бѣгащитѣ сѣрби, които съ писъкъ изчезнаха въ настѣпилата мъгла.

*

„Сбогомъ, Паневъ! Вашата рота се би юнашки. Ти отмъсти жестоко на коварния врагъ“ — бѣха думитѣ на началника на участъка, когато ротата бѣ смѣнена съ онази на подпоручикъ Вл.

Подпоручикъ: Негенцовъ.

ЕДИНЪ КЖТЪ ОТЪ НИЧЕ.

Флора, фауна и животътъ на „Редопци“ слѣдъ майскитѣ боеве.

Думата ми е за Добро-поле, Змеица, „Сокола“ и „Руйчето“. Непосрѣдствената имъ околностъ, на отчасти и тѣ, покрита съ гъста борава и букова гора, богата съ студена балканска вода, носи вѣчно намѣтало отъ зеленина и приятно гали погледа.

Ямо личи, обаче, че до сегашната война човѣшки погледъ не е прониквалъ между правитѣ като свѣщъ борика и елки, не е обхващалъ, нито се е радвалъ на сиво-коритѣ буки, които се надпрѣварватъ съ своитѣ посестримки къмъ небеснитѣ синевени.

Да, всичко тукъ показва, че по плѣщитѣ на Добро-

поле, Змеица, „Сокола“ и „Руйчето“ не е стѣпвалъ кракътъ на „царя на природата“. Неговата бравна не е играла тукъ култивираща роль.

Само стройнитѣ и пѣргави сѣрни сж тичали и тичатъ по тѣхнитѣ склонове, за да се добератъ до студения

Покрита съ гъста борава и букова гора. (стр. 26).

ручей тамъ въ дното на доловетѣ, или пъкъ да стигнатъ и заиграятъ по трѣвиститѣ полянки на Доброполския ридъ. Тѣхни сѣжителни изъ този кжтъ сж мечката и въл-

кътъ. При вори често се чува плющението на сухитъ гранки подъ тромитъ стъпки на първата, а виенето на последниятъ почти всѣка нощъ нарушава заспалата природа.

Нека не забравимъ и пѣргавитъ катерички, които непрѣстано скачатъ по хоризонталнитъ клоне на борикитъ, а вечеръ крѣщатъ изъ цѣлата гора.

Пернатиятъ свѣтъ, обаче, тукъ е по-еднообразенъ. Прѣзъ май и юни се разнася крѣшната пѣсенъ на славея, която кѣнти изъ долове и усои и весели цѣлата гора. По гребенитъ на Змеица, „Сокола“ и „Руйчегото“, увѣнчани

Ковачница на Змеица. Наковалнята е граната. (Рис. подп. Койчевъ).

съ изострени гранитни скали, сѣ посѣщавани само отъ орлитъ, вшивайки оттамъ остъръ погледъ върху своята жертва — нѣкое заспало сърне.

Всичко въ този кътъ се е развивало произволно, запазвайки своята дива красота.

Последната, наблюдавана още отъ Козякъ, изненадва съ своята величественостъ. И ние бързахме да ѝ се насладимъ на самото мѣсто. За цѣлѣта трѣбвашъ да се про-

биемъ пѣтъ прѣзъ гжета гора, да навлѣземъ въ царството на сърнитъ, мечкитъ и вълцитъ, да стѣпимъ на наблюдателнитъ пунктове на орлитъ.

До Градешничката рѣка пѣтятъ ни бѣ сравнително лекъ. Оттамъ, обаче, почнаха трудноститъ, които съ всѣка стѣпка се увеличаваха. — Трѣбваше да се издигаме по козя пѣтека за „Моминъ-гробъ“ — хубава малка полянка, заградена отъ всѣкъдѣ съ буки и борове. — Его ни, най-послѣ, прѣдъ Добро-поле и подъ Змеица.¹⁾

Тукъ съ първата стѣпка ни се наложи да започнемъ прѣдварително борба съ суровата и дѣвствена природа. Тепърва трѣбваше да си създадемъ изкуствени условия за животъ и борба съ врага, защото, особно по Добро-поле, естествени такива липсватъ.

Обаче, още не бѣхме се опомнили, не бѣхме запознати съ новата обстановка, неприятелътъ ни посрѣщна съвсѣмъ не дружелюбно.

Той си спомни нашитъ удари изъ Баба, Бигла, Стара-Нерѣчка, Мала-Нидже, изъ Чеганскитъ хълмове и пр. и рѣшилъ да си отмъсти, като ни удари изъ „засада“ и ни попрѣчи да се устроимъ и укрѣпимъ.

Тъкмо за това врѣме (3-а дружина зае Доброполската позиция на 7/V вечерята, а на 8 с. м. дойде ударътъ) се отнася и възклицанието на пѣвеца Паскалевъ:

„Дѣждъ разлѣ се тукъ отново —
„Барабаненъ страшенъ бѣсѣ . . .
„Дѣждъ отъ минни и олово,
„Както никога до днесъ“.

¹⁾ Споредъ едно прѣданіе, това име произлиза отъ слѣдната комбинация на дѣйствителността съ фантазията. — На най-високата точка отъ гребена на този ридъ стѣрчи голѣма скала. Въ нея зѣе грамадна дупка, дълбока около 30 метра. Тамъ, споредъ прѣданіето, е било леговището на великански „Змей“, който всѣка година е вземалъ отъ околнитъ села най-красивата мома за прислужница. Обаче, когато влиза въ употреба пушката, нѣкой си „дели-канлия“, чийто изгора била грабната отъ „Змея“, дочакалъ последния съверно отъ Змеица и го ранилъ. „Змеятъ“ изпусналъ жертвата си до близката скала, която и до днесъ носи името „Моминъ-гробъ“. Отъ тогазъ „Змеятъ“ се изгубилъ, но прѣдаль името си на ридъ.

За „Моминъ гробъ“ още се говори, че тамъ били изклани моми изъ Мъгленско, отвлѣчени отъ турци.

Наистина, както никога до тогава, когато цѣлата природа се освобождава отъ леденитѣ зимни окови и буйно забликва живота, неприятелѣтъ пожела да убие нашия и да оскверни този чаровенъ кѣтъ съ своята стѣпка.

Той затрѣщѣ, загърмѣ, изсипа огънь и желѣзо по четиритѣхъ побратима. Единадесетъ дни продължи неговиятъ бѣсъ. Грамадни буки и борове бѣха покосѣни и съ страшенъ трѣсъкъ повалени изъ доловетѣ и скатоветѣ; по

Галерия противъ тежки снаряди. (стр. 31).

члѣнитѣ и тѣлото на Добро-поле, Змеица, „Сокола“ и „Руйчето“ бѣха отворени грозни ями. Застенаха тѣзи четири великана. — Ние, застанали на тѣхъ съсѣмъ на открито, смѣло ги защитавахме и съ собствената си кръвъ

миехме тѣхнитѣ рани. Маса герои, обаче, тогава останаха навѣки погребани подъ еринатитѣ зимни колиби.

Тѣзи скъпи герои ни заставиха да забравимъ умората, да се простимъ съ сѣня, само и само да прѣдолѣемъ природнитѣ прѣчки и избѣгнемъ бѣдещи безцѣлни жертви.

Пчеларство на фронта. (стр. 33).

Стремежѣтъ къмъ животъ ни укрилѣ и започнахме усилена денонощна работа.

Подъ ударитѣ на чука, лома и кирката ни четиритѣхъ природни великана разтвориха своитѣ пазви и ние се вмѣкнахме дълбоко въ тѣхъ. Скалитѣ имъ сѣ обърнати въ галерии и заслани за войницитѣ. Тѣ спокойно почиивахъ върху днарове, безъ да се боятъ отъ удари на 15 с. м. снаряди и отъ атмосферни валежи. Уединени порано, сега чрѣвъ нашитѣ рѣдѣ Добро-поле, Змеица, „Сокола“ и „Руйчето“ сѣ свързани взаимно и образуватъ неразривно цѣло. Достъпни за насъ сѣ вече казанитѣ ридове. Дълбоки ходове и окопи ги кръгосватъ по всички

посоки. Красиви алеи лжкатушатъ по изправенитѣ почти отвѣсно плѣща на Змеица, а оттамъ водятъ къмъ нейнитѣ побратими. Тѣзи алеи ту се издигатъ по отвѣстни ридове или опасватъ високи гористи хълмове; ту се спущатъ по долове или опватъ като права лента по равнитѣ

Водопадъ, на които се разлеждатъ войници. (стр. 33).

полянки. Орлитѣ сж вече прогонени отъ жббиритѣ на канаритѣ, а на тѣхни мѣста застанаха борцитѣ при Чеганъ.

На кжсо, този чаровонъ и дѣйствиенъ до вчера кжтъ

отъ Ниче сега е яка твърдина — резултатътъ на непосиленъ само три-мѣсеченъ трудъ на „Родопци.“

Покрай фортификационната работа, офицеритѣ, подбуждани отъ командиря на полка, не забравиха сжщо и културтрегерската си роль. Не изпусчатъ нито единъ удобенъ случай, за да я проявятъ. — Градинарството е първата работа въ свободното врѣме на всѣки войникъ и офицеръ. — Използуватъ се сжщо най-примитивнитѣ средства за отглеждане пчели.

Не е забравена и хигиената ¹⁾. Дизенфекционни бурета има при всѣка дружина. А въ красивъ долъ е уредена малка, но удобна, баня за войници и офицери.

И ние вече сме спокойни и сигурни въ този отдалеченъ край: приближаващата сурова зима не ни плаши, а противъ врага имаме солидни бойници. Ето затова недѣлнитѣ ни почивки се възобновиха. Тогава, па и всѣки празникъ, прѣснати изъ доловетѣ, освѣждаваме тѣлото си изъ бистритѣ струи на потоцитѣ и водопадитѣ.

Често тогава глухитѣ на прѣвъ погледъ окопи, галерии и заслони екватъ подъ меланхоличната пѣсенъ на кавала.

Така върви животътъ ни изъ този хубавъ кжтъ.

Георги Василевъ.

С О Н Д А Ж Ъ.

Стжпили здраво на Добро-поле, кацнали на орловитѣ наблюдателници изъ скалитѣ на Змеица, „Сокола“ и „Руйчето“, „Родопци“ хвърляха горделивъ погледъ къмъ противника и го каняха на борба.

Врагътъ, обаче, закритъ въ своитѣ траншеи и блжжейки като прѣбито псе своитѣ рани, отворени по тѣлото му прѣзъ май, два мѣсеца наредъ не посмѣ да хвърли погледъ къмъ насъ и се отзове на поканата ни.

Едва на 2-ий августъ се одързости да закрачи съ свинарския си кракъ къмъ насъ. — Слѣдъ силна артилерийска подготовка, въ 8 1/2 ч. сл. пл., верига сърби се повлѣче само къмъ „Руйчето“. — Добро-поле, Змеица и „Со-

¹⁾ Въ това отношение е цѣнна заслугата на полковия и дружиннитѣ лѣкари.

кога имъ се изкискаха съ гласа на картеницата и минохвъргачката. Бойцитъ отъ I-а дружина разбраха този смѣхъ и спокойно чакаха врага, застанали бодро до бомбитъ. Нашата артилерия пропѣ надъ великана 1700 и запиба противника съ огнения си бичъ. Удавени въ огънь, сърбитъ литнаха назадъ да дирятъ спасение въ окопитъ си. Но тамъ ги очакваше новъ ужасъ. — Минохвъргачтъ — вице-фелдфебелтъ Августъ Валтензецъ — изучилъ отлично неприятелската позиция, ги догони съ десетки мини точно въ окопитъ имъ. Новъ бѣгъ прѣзъ глава!

На 5/VIII, 9 ч. сл. пл., сърбитъ прѣдприеха другъ опитъ. — Цѣлъ день царѣше гробна тишина. Нито единъ изстрѣлъ не наруши послѣдната. Тишина зловобна, която къмъ 8 ч. вечерята бѣ нарушена отъ нѣколко артилерийски урагани по разни пунктове. Даже невинниятъ Козякъ пострада Зиблуда сѣеше противникътъ, но нѣма кога да мамъ. — Наблюдателтъ отъ . . . прѣвъ откри неговото движение пакъ къмъ „Руйчето“. И едва шавнали, огънь като градъ бѣ изсипанъ по сърбитъ. Тръсъкътъ на минитъ, хвърлени вече отъ Карлъ Шульцъ, съвсѣмъ обѣрка смѣтките имъ. — Слѣдъ 1/2 часъ утихна всичко.

Разбра се. Сърбитъ правиха сондажи, за да намѣрятъ слабото мѣсто на бойното ни разположение. Обаче, въ резултатъ набраха горчиви плодове и ни дадоха възможностъ да си отмѣстимъ.

Георги Василевъ.

О Т М Ъ Щ Е Н И Е.

(Изъ брой 216 на „В. Извѣстия“).

„Славни юнаци „Родопци“, вне достойно отслужихте годишната панахида за славно загиналитъ прѣди една година ваши другари при Св. Спирidonъ, Чеганъ и Черна!“ . . .

(Изъ № 7634, 1/IX 1917 г. на пол. А.).

Тѣзи цѣнни за насъ думи сж казани по поводъ боеветъ на 30-й и 31-й августъ 1917 г.

Тѣ се развиха на фронтъ, дълъгъ 7 — 8 километра, заключенъ между реда Змеица и котата 1700 на Добро-поле. Змеица се издига надъ притока на Градешничката

рѣка. Този ридъ се простира отъ юго-изтокъ на сѣверо-западъ, като постъпено се сгъщава и губи въ лабиринтъ отъ хълмове къмъ 1050. Сѣвернитъ му склонове сж покрити съ вѣковна дѣветвена букова гора, прошарена отъ площадки съ борикъ. Погледната отъ рѣката, тази гора прилича на грамадна зелена стѣна — привлѣкателна, но недостъпна. Когато прѣвъ пѣтъ заставахме подъ нея, смяени се питахме — какъ щѣ се промъкнемъ между сиво-коритъ буки, хвърлили върхове въ небесата, и съ войнишки товаръ на гърбъ да стигнемъ сѣверистия гребенъ на Змеица: само една тѣсна и стрѣмна пътека водѣше нагорѣ. Да, трудно бѣ, но не невъзможно за борцитъ подъ Св. Спирidonъ¹⁾.

Склоноветъ на Змеица къмъ противника прѣдставляватъ отвѣсна стрѣмна скала.

На изтокъ Змеица се завършва съ гористо сѣдло, прѣзъ което се отива на канариститъ чуки, наречени „Сокола“ и „Руйчето“. Тѣ почти сж лишени отъ дървета и дезхармониратъ на околната величава гора. Сжщо такива сж „Сипестата“ и „Скалиста“ висоти. Надъ тѣхъ като корона стърчи грамадниятъ камененъ блокъ — 1700.

Ето въ тази мѣстностъ на 30-й и 31-й VIII смъртъта играеше своя танецъ.

Тукъ лѣтото е хладно. Денъ е приятно топло. Нѣколко мѣсеца наредъ небето бѣ чисто отъ облаци и синкавината му галѣше погледа прѣзъ вършинитъ на борикитъ и букитъ. Такъвъ общаваше да бжде и денътъ 30-й августъ. Излѣзли изъ галериитъ и заслонитъ, ние току що почвахме да му се радваме.

Но още въ 6 часа сутринята бѣ нарушено правилното течение на въздуха: остро бръмчане се зачу откъмъ Пожарския ридъ. — Шестъ аероплана се надвѣсиха надъ позицията и затракаха своитъ сигнали. Слѣдъ малко запущаха шрапнели по посоченитъ пунктове, не закъснѣха и трѣсъцитъ на фугаситъ; пушичниятъ и картеченъ огънь сжщо пламна по цѣлото бойно разположение. Всѣка минута огъньтъ се усиляваше, до като по обѣдъ се обърна въ

¹⁾ Каква е сега Змеица, до колко тя е достъпна, се вижда отъ статията „Единъ жѣтъ отъ Ниче“.

барабаненъ — особно по „Скалистата“ и „Сипеста“ висоти и по лѣвия флангъ на „Руйчето“.

Стана ясно. Това бѣха пунктоветъ, които неприятелъ се готвеше да атакува, а по „Сокола“ и Змеица само демонстрираше съ отдѣлни артилерийски урагани.

Нашитъ бойци, прибрани въ заслонитъ, не даваха признакъ на животъ. Неприятелъ, навѣрно, смѣтна, че тѣ сж вече изгорени и смазани отъ неговия адски огънь. Затова повдигна мѣрника и сжщинска огнена завѣса раздѣли веригитъ отъ поддръжкитъ ни. Его и първата вълна сърби се появи срѣщу „Сипестата“ висота, а оттамъ вѣзвѣ къмъ пункта „Камъкъ“ на „Руйчето“. Но, сепнати, сърбитъ спрѣха: изъ земята изкочиха нашитъ бойци, градъ отъ бомби блѣсна неприятеля; картечницитъ, нѣми до тогава, запѣха своята нѣжна приспивателна пѣсенъ и сърбитъ бѣха помѣтени назадъ. Първата атака бѣ отбита. Артилерията имъ още по-разярено се нахвърли върху нашитъ смѣлчади; огнени змѣеове се завиха надъ главитъ на бойцитъ, но послѣднитъ бѣха вече на сигурно мѣсто изъ заслонитъ.

Въ 2 1/2 часа сл. пл. послѣдва нова блѣсна атака, прѣдприета отъ 3/21 сръбски баталеонъ срѣщу нашата 4-а рота на лѣвия флангъ на „Руйчето“ и отъ 1/21 баталеонъ противъ 8-а рота на „Сипестата“ и „Скалиста“ висоти. Сърбитъ вече бѣха по-щастливи — заеха 300—400 крачки отъ нашитъ първи окопи. Въ 3 1/2 часа сл. пл. послѣдва трета атака, която още въ началото бѣ удавена въ бомбовъ и картеченъ огънь.

Мръкна се. Тържествуваха сърбитъ въ заетия 400 метра окопъ. Горкитъ, прѣждеврѣмено се радваха! — Прѣзъ вечеръта бѣ рѣшено да бждатъ контраатакувани и наказани за минали тѣхни грѣхове. Контраудѣрътъ бѣ отлично организиранъ и смѣло нанесенъ отъ... роти на полка. —

Настана хубава лунна нощъ. Шрапнелнитъ прѣскания, трѣсъкътъ на фугаситъ и зловѣщиятъ бумтежъ на минитъ сѣкнаха. Сърбитъ, жалка останка отъ Душановата влада, починали да се гощаватъ съ гжета топла чорба отъ свинско месо въ заетитъ наши окопи. Обаче, още не хапнали, бѣха заградени отъ двѣтъ страни и стегнати въ яки клещи: по ходовѣтъ ги доближиха шурмовацитъ, а слѣдъ тѣхъ

слѣдваха бойцитъ съ пушки и картечницитъ. — „Като изъ дънъ земя, призна сръбскиятъ плѣнникъ, изкочиха вапитъ и изсипаха по насъ градъ отъ бомби. Хукнахме да бѣгаме, кава сжщиятъ, но картечнициятъ и пушиченъ огънь, пламналъ отвредъ, ни достигна и дотрепа“¹⁾.

31-ий августъ. Рано сутринъта започна артилерийскиятъ бой. Каймакъ-чаланъ, к. 1881, Пожарскиятъ ридъ и др. изригнаха като вулкани. Трѣсъкътъ достигна най-големата си сила. Адски тътнежъ царѣше по позицията и близкия ѝ тилъ. Чугунени парчета и олово валѣха като по-

Поменъ на позицията. «Докойници тамъ! вие сте отмѣстени» (стр. 38).

роенъ дъждъ. Потъна въ прахъ и димъ цѣлото боюно разположение. И въ този адъ, много по лошъ отъ ада на Данте, спокойно стояха бойцитъ. — Сърбитъ, подъ закрилата на мощната си артилерия, която движеше своята всеунищожаваща лава само 25 крачки прѣдъ тѣхъ, този денъ прѣдприеха петъ послѣдователни атаки. Но всички се разбиха въ стоическия героизмъ на бойцитъ, които дочакъ-

¹⁾ Съ топлата чорба се гостиха войницитъ отъ нашитъ роти.

ваха врага, за да се нахвърлят като лъкове и го разкъсат на части. Както царя на животните, тѣ измѣрваха точно разстоянието до сърбитѣ, правяха гигантски скокѣ и нанасяха убийствени удари.

Да, това не бѣ борба обикновена, а отмъщение на сѣщия 21-й сръбски полкъ, който на Св. Спиридонъ извасада избиваше напѣтитѣ другари, отишли да разкъсатѣ погукани отъ жажда устни на Островското езеро.

Покойници тамъ! вие сте отмъстени, вашата годишна панахида е добръ отелужена.

На първи септември т. г. заранѣта лежахъ повече отъ 250 сръбски трупове прѣдъ II-а дружина, а 154 — прѣдъ I-а. Теленитѣ ни мрѣжи и въ този моментъ приличатъ на супиница за човѣшко месо: прикачената тамъ сръбска мърша нѣма кой да прибере. Сѣщиятъ (горѣпоменатъ) плѣнникъ твърди, че сръбитѣ иматъ повече отъ 600¹⁾ убити, че първиятъ и третиятъ имъ баталеони сѣ окончателно унищожени.

Това ядоса Сарай. Разяренъ отъ неуспѣха и грамаднитѣ жертви, набърчи вѣжди и отъ Каймакъ-чаланъ прати своитѣ мѣлнии по красивитѣ борови гори на Змеица и пр. Съвѣрмениятъ Неронъ, намѣсто Римъ, запаля горитѣ около насъ и устрои нѣлюминация — грандиозенъ поменъ — на изяденитѣ отъ него невинни сърби.

Жалъкъ потомъкъ на великия Викторъ-Хюго!

Георги Василевъ.

¹⁾ Стоянъ Великовичъ отъ Врня, прѣдалъ се на 1-й октомври т. г., твърди, че тѣхнитѣ жертви по цѣлото бойно разположение на 30 и 31 августъ възлизатъ на 802 убити.

Георги Василевъ.

ДОВОРО-ПОЛЕ — ЗМЕИЦА.

А. Боятъ на „Сипецитѣ“.

(изъ в. „В. Известия“).

На 30 и 31 августъ главния ударъ на противника бѣ насоченъ сръшу фронта, заега отъ „Родопци“. Нито невъобразимата сила на неприметелския артилерийски огънь, нито стремителнитѣ атаки на неговата пѣхота — нищо не можа да сломи несекрушимия духъ на „Родопци“. Тѣ поддържаха старата слава на полковото си знаме, и въмъкнаха нови клонки въ лавровия вѣнецъ на полка: Соколя, Рудичето, Сипкавата и Калиста височини сѣ отъ днесъ нататъкъ нова слава за полка.

(Изъ № 7634 1. септ. 1917 г. на пол. А.).

Ротата (8-а и частъ отъ 7-а) заемаше позиция на близкитѣ една до друга конусообразни „Сипецита“ и „Скалиста“ висоти. Първата се характеризира отъ бѣлитѣ, — варовити скали, които прѣзъ лунна нощъ приличатъ на развалини отъ старо селище. Втората пѣкъ се отличава съ скалистия си нахбенъ гребенъ и съ грамаднитѣ гранитни блокове, разхвърляни въ безпорядъкъ по скатонетѣ ѝ. Тѣзи височини на сѣверъ се опиратъ въ кота 1700, която се издига величествено надъ околнитѣ по-низки върхове. — Истинно отъ „Сипецитѣ“ е историческото Добро поле за „Родопци“.

Всички тѣзи пунктове образуватъ единъ голъ триъгълникъ, обграденъ съ разкошна изумрудова рамка отъ буки и борове.

На 30. VIII т. г. сутринѣта, при изгрѣвъ слънце, се чу страшния грохотъ на смъргоноснитѣ чугунни гърла изъ Каймакъ-чаланъ. Това бѣ сигналъ, прелюдие на жестока бой.

Пожарският ридъ; к. 1881. и др. запъха своята демонска пѣсенъ; земята се затресе отъ нечувани избухвания; „Сипейтъ“ затрепери. Всѣка граната и мина допита свирѣпо, блѣскаха се въ канаритѣ и съ яростенъ ревъ се прѣскаха на хиляди убийствени парчета. Шрапнелнитѣ пукания образуваха бѣли коронки надъ тъмнитѣ фугасни избухвания. Бѣсътъ на неприятелската артилерия постепенно се усиляше. Следъ 4 часа непрѣкъснати адски урагани, чу се общо бучене — сѣкашъ небето се срин-

Боятъ на „Сипейтъ“. (Рис. подпор. Койчевъ).

ваше върху земята. Огнѣтъ отъ разнокалибренитѣ вражи батареи се обърна на барабаненъ. — Всичко се обви въ непротледенъ облакъ отъ огнѣ и димъ.

Следъ единъ часъ бойното поле приличаше на голѣмо пепелище. — Огнѣтъ постепенно полази назадъ и образува грозна паяща прѣграда между ротата и поддръжкитѣ.

Наши и чужди бездушни машини сипѣха огнѣ и жужелъ въ двѣ противоположни посоки, а между послѣднитѣ стоиха настрѣхнали бойцитѣ — българи и сърби.

Послѣднитѣ, убѣдени, че всичко живо изъ окопитѣ ни е смазано и избито, увѣрени напълно въ своя триумфъ, се понесоха въ тѣсти вериги къмъ насъ. Но изъ дълбокитѣ пази на земята изкочиха желѣзнитѣ борци отъ ротата и, освобети отъ яростъ, чакаха настрѣсени минутата да отмѣстятъ на побѣситѣлитѣ и пиянѣтъ противникъ. Това бѣ моментъ Не, трептенията на лупата въ

Картечниятъ взводъ на подпор. Велевъ.

такива минути не се подлагатъ на анализа. Послѣдната е невъзможна. Психологията не ни е дала още критерий за подобни съблимни прѣживявания. Тогава, знае се само, стремѣжътъ къмъ побѣда говори високо, защото той води къмъ живота. Ще му се на борецътъ да извика къмъ послѣдния, но така силно, че да го наложи на противника. Обаче, езикътъ се отказва, прѣстава да говори; устнитѣ трепнатъ конволсивно и лѣпнатъ, гърлото сѣхне, плюмченитѣ

жизни не функционират. Само очите мътат мълнии, а ридът машинално стиска нѣщо хладно, готови да го баенат върху врага и отнемат неговия живот, за да запазят своя И колкото по-скоро се извърши това, толкова по-гарантирана усигорителна полица си подписва борецът за своя живот.

Неприятелските маси, съвсѣмъ прави, дойдоха на 20—30 крачки до окопите ни. Нашите калени герои, прѣснати на малки групи по постове, съ купчинки бомби прѣд себе, изсипаха огнен дъжд върху шияните сръбски пълчища. Чу се и смъртоносното квакане на наша картечница. Удълението бѣ общо, но и духътъ растѣше — Подпоручикъ Велевъ, чиято картечница имаше за обект вражата позиция по Власиевата висота, щомъ видѣлъ настѣпващите сърби, по своя инициатива вдигналъ картечницата си и я обърналъ сръщу тяхъ. Тя почна да коси и да поваля сърбитѣ като снопове. Духътъ у ротата бѣ вече надъ точката на кипенето. Картечници и бомби разтвориха широка разтрога въ сръбската верига. Попадали въ този пъкълъ, сърбитѣ се разколебаха, смутиха: едни тичаха и търѣха прикрития напредъ; други, изплашени, бѣгаха назадъ; а трети лѣгаха по мѣстата си, за да не станатъ никога. Повдигнаха още двѣ вериги, но и тяхната участъ не бѣ по-щастлива.

Три стремителни атаки бѣха отбити и бойното поле се покри съ вражи трупове. Нови вълни, обаче, се повдигнаха, идѣха като бѣси отъ лѣво и дѣсно. Нападѣтѣ бѣ буренъ. Полесражението се разшири. Противникътъ бѣ многоброенъ: цѣлиятъ първи баталионъ отъ 21-й сръб. полкъ бѣ противъ ротата. Последната, вече значително намалѣла, не бѣ въ състояние да заеме цѣлата позиция, а огнената прѣграда не позволяваше на поддръжките да се притеклѣтъ на помощъ. Прѣвъ свободните отъ бойци междени, противникътъ успѣ да се изкачи на „Сипестата“ висота и постави една картечница.

Атаката сръщу „Скалистата“ висота бѣ жестока. — Нейното завладѣване бѣ отъ голѣмо значение за противника: отъ нея до „Сръбския постъ“ има само 700 — 800 крачки; стѣпяха ли пъкъ на него, сърбитѣ щѣха да застанатъ въ тилъ на двѣ дружини отъ пол-

ка и катастрофата за последния щѣше да настѣпи съ свѣтлинна бързина

Подъ тази важна „Скалиста“ висота прѣвъ сѣщото време се водѣше неравенъ бой. — Единичетъ постъ отъ нѣколко войника вече съ часове отбиваше противника. Последниятъ сѣдѣ маса жертви, успѣ, най-сетнѣ, да обгради поста. Сърбитѣ зазикаха отъ всички страни: „Не пущайте, братя, прѣдайте се! — Но тамъ бѣ безстрашиятъ ваводенъ подофицеръ Манолъ Динковъ. — „Слѣдъ мене, юнаци!“ — и съ тигърска яростъ Манолъ се хвърли сръщу сърбитѣ: съ бомби разкъса обрѣча около поста. Цѣлъ, невѣрлимъ, последниятъ се прибра при ядрото на ротата.

„Скалистата“ височина остана безъ защитници. Сърбитѣ и тамъ поставиха картечници.

Крътосанъ стана огнѣтъ сръщу геройската рота, застанала въ единствѣнъ ходъ между двѣтъ височини. Тя бѣ принудена да води бой по три противоположни посоки: на лѣво, дѣсно и напредъ. Само тилътъ ѝ оставаше отчасти свободенъ. — Но група сърби полази по дерето, източно отъ „Скалистата“, за да бѣде заключенъ обрѣчътъ около ротата. И това щѣше да стане, ако не бѣха четиримата героя: подофицерътъ Стефанъ Из. Търпановъ и редниците: Колю Димитровъ, Атанасъ Запряновъ и Стоянъ Тошевъ. Съ бомби тѣзи юнаци избиха десетки сърби. Прѣвъ всичкото време на боя тѣ запазиха тила на ротата. — Съ всѣки мигъ, обаче, критическото положение на последната приближаваше.

Часътъ бѣ 12½ по обѣдъ. Бомбигѣ бѣха вече на привършване. Тогава настана върховниятъ моментъ на борбата, задъ който съществуватъ само двѣ възможности — геройска смъртъ или позоренъ пѣвъ.

Сърбитѣ бѣха успѣли да стѣпятъ на най-сѣверниятъ връхъ отъ „Скалистата“ висота и оттамъ сипѣха бомби по картечницата на подпоручикъ Велевъ и въ хода на ротата. Всѣки мигъ, изгубенъ въ бездѣйствиѣ, фатално водѣше къмъ бѣда. Подпоручикъ Велевъ, разбралъ това, и подъ ударитѣ на сръбските бомби продължаваше да коси тяхните вериги по „Сипестата“ височина, а и често тичаше и хвърляше „бухалки“ по настѣпващия къмъ хода противникъ.

Обаче, погледитѣ на бойцитѣ бѣха обърнати къмъ ротния командирѣ, подпоручикъ Хубеновъ. Неговиятъ жестъ бѣ рѣшаващъ. И той го прояви. Разбра и бързо съобрази, че трѣбва да очисти „Скалистата“ отъ противника. Само съ три войника (мл. подоф. Тодоръ Добревъ, Първъ Марковъ и Али Ежицовъ), съ свѣткавична бързина, скачайки отъ камъкъ на камъкъ, обсипванъ отъ куршуми и бомби, прѣвъ кацна горѣ на скалата. Съ бомби сърбитѣ бѣха отбити и пометени надолѣ. Тѣ спрѣха едва на южнитѣ канари отъ „Скалистата“ висота.

Ротата се освободи отъ кошмара; духътъ на войникитѣ бѣ окриленъ. Ротниятъ к-ръ стана кумиръ за тѣхъ и всѣки се стремѣше да бѣде герой като него.

Отъ ранна сутринъ до полунощъ — цѣли 18 часа — к-ръ и рота съ чутовенъ героизмъ, безподобно себестрицание и непримѣрна издържливостъ водѣха борбата и задържаха противника, налиташъ върху тѣхъ отъ три страни.

Борбата бѣ издържана, но не и свършена. Трѣбваше да се накаже и доунищожи противникътъ. Поддрѣжката¹⁾ ний-послѣ, си проби пжтъ. Врѣме за контра-удара настана. Бѣ рѣшено послѣдния да се нанесе при мълчанието на нашата артилерия, дебнишкомъ, тихомълкомъ.

Ротниятъ к-ръ разпрѣдѣли ролитѣ. Изпрати една група щурмоваци да очисти отъ сърбитѣ южния край на „Скалистата“ висота, а самъ поведе останала частъ отъ ротата къмъ „Сипестата“. Съ щурмовацитѣ подофицери: Никола Георгиевъ, Желю Христовъ, Манолъ Динковъ и ред. Желѣзко Грозевъ приближиха сърбитѣ и блъснаха по-нѣколко бомби върху тѣхъ. Противникътъ смѣло посрѣщна удара, а картечницата му започна да коси веригата слѣдъ Хубенова. Обаче, той и щурмовацитѣ, съ трѣсъка на хвърленихъ отново бомби, скочиха въ окопа. — „Сърбитѣ избѣгаха, картечницата имъ е въ наши ржцѣ!“ — гръмна гласътъ на ротния к-ръ и цѣлата верига долети

¹⁾ Прѣзъ деня 5-а р. подкрѣпѣше фланга на ротата; 6-а р. бѣ буденъ стражъ подъ „Сръбския пестъ“; при контра-атаката взема участие 9-а рота отъ „Шейновци“.

въ окопа. — Много отъ сръбскитѣ защитници паднаха убити, само малка частъ се спаси въ нощната тъмнина.

Подъ „Скалистата“ висота групата щурмуващи изнемогваше подъ убийствения картеченъ огънь на сърбитѣ. За тамъ литна ротниятъ командирѣ. Съ него като халетичаха: фелфебелътъ Стефанъ Ив. Търпановъ, подофицеритѣ: Михалъ Динковъ, Жеко Христовъ и Колю Димитровъ и редницитѣ: Атанасъ Запряновъ, Димитъръ Балковъ и Атанасъ Петровъ. Като остъръ клинъ всички се вмъкнаха въ фланга на сърбитѣ. Ударъ оттамъ послѣдани-

Частъ отъ героитѣ подъ „Сипентъ“, които контра-атакуваха сърбитѣ съ подпоручикъ Хубеновъ.

тѣ не очакваха, затова повечето бѣха избити, а останалитѣ изчезнаха въ паническо бѣгство.

*

На 31 августъ боятъ се поднови съ по-големо ожесточение. Слѣдъ продължителна артилерийска подготовка, чийто огънь бѣ групиранъ и унищожителенъ, противникътъ поднови своитѣ атаки петъ пжти по редъ. Съ фугаси и

мини унищожил два поста отъ срѣдния изводъ на ротата прѣдъ „Скалистата“ висота и успѣл да се покачи на прѣднитѣ канари отъ послѣдната. Това бѣ единствения му успѣхъ прѣвъ цѣлия день, но му се радва само 30 минути.

Ротниятъ командиръ и субалтора Таневъ, съ под-офицеритѣ Деню Христовъ и Желю Христовъ, редницитѣ:

Раздаване кръстове за храбростъ на юнацитѣ подъ „Сипеитѣ“.

Димитѣтъ Бѣлковъ, Колю Димитровъ, Атанасъ Запряновъ, Янчо Георгиевъ и Димитѣръ Стоевъ — всички се спуснаха по скалата срѣщу врага. Пъкъ доброволецѣтъ картечникъ Велевъ съ субалтора Стаевъ и фелдфебелѣтъ Стефанъ Ивановъ, подофицеритѣ: Иванъ Кацаровъ, Манолъ Динковъ, Христю Ивановъ, редницитѣ: Петѣръ Тянковъ и Стоянъ Тошевъ — всички настѣпиха по окопа. Срѣбитѣ бѣха поставени между чукъ и наковалня и всички паднаха мъртви. На 1-й септември заранѣта прѣдъ геройската рота, чийто офицери и войници се надарѣварваха къмъ подвижи, лежаха повече отъ 250 сръбски трунове¹⁾.

Това получиха сѣрбитѣ въ награда на безумието си.

¹⁾ Гледай бѣлѣжката въ статията „Огмѣщѣние“.

Б. Боятъ южно отъ „Сръбския постъ.“

Сънъ? — Не, сурова дѣйствителностъ бѣше то. — И сега още юнацитѣ отъ 4 и 3-а роти, колчемъ стане дума за боеветѣ на 30 и 31 августъ т. г., самодоволно се усмихватъ и съ ирония разправятъ за тая „офанзива“ на Сарай и за „сръбскитѣ успѣхи.“

Да, опитаха се тѣ, но тежкиятъ юрукъ на „Родопци“ се стовари върху гърба на немирнитѣ сѣсѣди. Ще помнятъ и ще разправятъ тѣ за „бѣса“ на българина въ боя. Такъвъ е той и такъвъ ще си остане до края на свѣтовната буря.

Офицеритѣ отъ I-а дружина прѣвъ боеветѣ

Срѣдъ многото върхове на Ниче планина се издига и величавата фигура къмъ „Сръбския постъ.“ На югъ отъ него се стига на лѣвия флангъ на „Руйчето“, което съ малко сѣдло се раздѣля отъ „Сипеитѣ.“ На този флангъ се разви боя срѣщу I-а дружина.

Слѣдъ силенъ артилерийски огънь, картината на който

е описана въ ст. „Боятъ на Сипентъ“, къмъ 9½ ч. пр. пл. противникътъ, нѣжно пазенъ отъ прѣграденъ огънь, настѣпва на отдѣлни групи срѣщу лѣвия флангъ на „Сръбския постъ.“ Въ разрушенитѣ окопи ги посрѣщна подпоручикъ Б. съ шепа защитници отъ 4-а рота. Засѣска и нашата лѣва картечница. Сърбитѣ не издържаха и бързо се върнаха назадъ.

Забѣсенъ пакъ Сараевата артилерия. Цѣлъ часъ тая стихия се извива надъ окопитѣ. Здраво стиснали пушкитѣ, отворили бомбитѣ, „Родопци“ спокойно чакаха знакъ, че

Христосъ Димитровъ, Тодю Митевъ и Димитръ Ангеловъ — редници.
(стр. 49). «Това сж тримата отъ петгѣхъ» . . .

противникътъ настѣпва. И, дѣйствително, не слѣдъ много той трѣгна, но вече не на групи, а Брусиловски — въ нѣколко вериги, насочени по „Сипкавата“ висота и въ лѣво отъ нея. Цѣла дружина сж тѣ, а срѣщу тѣхъ стоятъ героитѣ само отъ 4-а рота, прѣсната на постове. Обадиха се нашитѣ картечници, придружиха ги пушкитѣ, разнесе се и страшния ехтежъ на бомбитѣ. Три вериги неприятелски

вече сж разколебани. Безъ да се отчайва, противникътъ хвърля все нови и нови маси. Изглеждаше, че той е рѣшенъ да постели всичко задъ себе си съ свои трупове, но непрѣменно да овладѣе висотитѣ. Напорътъ е силенъ, ала и нашитѣ се държатъ. Но

Изведнажъ стана нѣщо неочаквано. Прѣзъ отворенитѣ прикрити и голѣми междини на унищожени отдѣлни постове противникътъ незабѣлъзано успѣ да промъкне свои групи и да ги насочи въ флангъ и тилъ на защитницитѣ. Нѣмаше вече другъ изходъ и послѣднитѣ се оттеглиха въ втората линия окопи. — Огъ „Сипентъ“ се смъкна цѣла сръбска верига въ гърба на лѣвитѣ постове. Въпрѣки неизгодното положение послѣднитѣ откриватъ огънь по нея. Но ето че въ гъсти вериги противникътъ се яви и по фронта на постоветѣ. Завърза се неравенъ бой — единъ срѣщу двадесетъ. Постоветѣ не могатъ нито помощъ да получатъ, нито да се отдрѣпнатъ въ окопа. Борба до послѣдна възможностъ.

Сърбитѣ нахълтаха въ първата линия окопи на около 200 крачки; минаха ги и се насочиха къмъ втората линия. Други неприятелски вериги полазиха срѣщу нашата картечница въ центра на ротата. Тамъ е прислугата на картечницата съ фелдфебела Захария Вѣлевъ; тамъ сж и 8 души отъ 4-а рота съ подпоручикъ Б. Послѣдниятъ, като вижда, че дѣсния флангъ на противника ще заеме втората линия окопи и ще ги обходи, съ двама смѣлчаци трѣгва по срѣдния ходъ, за да спре поне за малко врѣме настѣплението на противника; за малко, защото той знае, че поддържитѣ не сж далечъ. Храбро се биятъ Христосъ Димитровъ, Тодю Митевъ, Димитръ Ангеловъ и Петко Русевъ. Малко сж, но отбрани. Па нами и бай Тенчо фелдфебелътъ е тамъ.

Картечницата ни бѣла дѣждъ отъ олово. Затрѣщѣха и пушкитѣ. Това сж тримата отъ петгѣхъ. Залѣгнаха задъ траверситѣ, тѣ биятъ право въ сръбскитѣ вериги. Останалитѣ двама стоятъ до купчината бомби и една слѣдъ друга ги пращатъ надолу по стрѣмнината. Два пѣти веригитѣ сж отбити. Правятъ трети опитъ за настѣпление.

„Дайте „мерджанитъ“¹⁾, вика фелдфебелътъ Тенчо. Сърбитъ сж вече де телената мръжа. Тенчо възпламенява единъ „мерджанъ“. Грозенъ трѣсъкъ разтърси земята, сжщо като голѣмъ артилерийски снарядъ. Послѣдва и втори. За сърбитъ това бѣше непрѣдвидена поразия, и тѣ пакъ се дръпнаха назадъ. Използуватъ този шемедъ въ редоветъ на противника и по хода хората на Тенчо тръгватъ къмъ втората линия окопи. Съ прибѣжки по открито изминватъ около 150 крачки и се спиратъ задъ единъ траверсъ. Тилътъ на групичката вече е уесигуренъ.

Живитъ отъ групичката около подпоручикъ Бояджиевъ.

— Прѣдай се, братко! — залъ траверса вика едъръ сърбинъ на фелдфебела и тръгва къмъ него.

— Ахъ, да . . . вашата . . .! — отговаря по нашенски Тенчо, и съ бомба го поваля на земята.

Пакъ бомби, пакъ трѣсъкъ! Сърбитъ срѣщу фелдфебела сж приковани на мѣсто.

¹⁾ Особенъ видъ ръчни гранати.

Изтичатъ нѣколко тежки минути. Подпоручикъ Б. донася за всичко на ротния командиръ и иска помощъ. Послѣдниятъ изпраща всички свободни хора, които сж при него. Стайко Латиновъ, Юрданъ Трифоновъ, Иванъ Дмитровъ, Кочо Широковъ, Стоянъ Стояновъ и Игнатъ Атанасовъ—единъ слѣдъ другъ съ прибѣжки стигатъ до подпоручикъ Б. Защитницитъ станаха вече 8.

Редницитъ Иванъ Тенчевъ и Манахилъ Соргевъ (стр. 52).

Но всѣки се старае да не е послѣденъ въ борбата. Ето и Захария Бѣлевъ съ отличния мѣрачъ Славко Станчевъ, грабнали резервната картечница, дотрѣчаха на импровизираната позиция. — Каква радостъ! Каква сила за славнитъ борци! Картечницата, тѣхната сестра е вече при тѣх! И повече не можеха да чакатъ. Картечницата едва

истрака, храбърците като по даденъ сигналъ разтърсиха вторитѣ окопи съ бомби. . . .

— На ножъ, юнаци! Ура! — изгърмѣ силния баритонъ на самозабравилния се подпоручикъ Бояджиевъ.

— Напредъ! Ура! — подеха въ единъ гласъ юнацитѣ.

И . . . върватъ ли? — цѣла сръбска рота, като подплашени пилци, хукна назадъ. Следъ тѣхъ Стайко тича съ картечницата. И отъ вторитѣ окопи почна да коси бѣгащитѣ сърби. А какъ коси! Цѣлото пространство прѣдъ окопа бѣ обситъ съ вражи трупове.

Само съ 8 юнака подпоручикъ В. изтласка маса сърби изъ втората линия окопи. Скоро тамъ пристигна Лафчо Лафчевъ съ взода си и влѣзе въ връзка съ II-а дружина въ дѣво. На дѣсно схищо се засигори положението чрѣзъ взвода на Нико Петровъ отъ 3-а рота. Огдѣление се присъедини и къмъ фелдфебела Тенчо въ сръдния ходъ. Опасността мина и отлетѣ. Тя почна вече да се надвѣсва надъ главитѣ на сърбитѣ, въ чийто рждѣ бѣха останали сама 400 м. окопъ отъ първата линия.

Чуденъ стоизмъ и хладнокрѣвие проявиха борцитѣ. Знай, читателю, че между тѣхъ имаше и такива, за които тоя бой бѣше първо кръщение!

Чу се тржба въ неприятелскитѣ редове. Ето гжсти вериги настѣпиха къмъ дѣсния флангъ на ротата, който командваше фелдфебелтъ Колю Михайловъ. Часовитѣ Иванъ Тенчевъ и Манахилъ Георгиевъ вдигнаха трѣвога съ условния знакъ и сами започватъ неравната борба. Бомби и „мерджани“ сж въ стихията си. Първата сръбска верига е разколебана. Втората верига се влива въ първата и двѣтѣ летятъ напредъ. Само двама сж противъ тѣхъ! Ще ги спазятъ, колкото и бомби да хвърлятъ! Но и нашитѣ сж вече 9: при двамата дотърчаха още 7 юнака! Въ дѣсно сж тѣхнитѣ нѣжни сестри, но чуми за сърбитѣ. Въ рждѣтѣ на „Черното“ и на Асеня картечницитѣ забиватъ отровни жила въ сръбскитѣ тѣла. Ревна и гранатохвъргачката на Христю Стояновъ. Захвъркаха човѣшки кжсове, вапръмѣтаха се бездушни трупове надолу къмъ гората. Хукнаха живитѣ и третата верига завлѣкоха въ букака.

Къмъ 2 часа сл. пл. противникътъ прѣдприе нова Бру-

силовска атака пакъ срѣщу 5-ия и 6-ий постове. Малко въ дѣво отъ 6-ий постъ сърбитѣ стигатъ до окопа. Срѣщу тѣхъ сж само 3 наши. Тѣ сж биятъ геройски, ала бомбитѣ сж на прѣвършване. Но Адемъ Сеидовъ и Ахмедъ Ибраимовъ съ пълни платница бомби дотичаха на помощъ. Ето и Дѣлчо Найдовъ съ 8 души стигна като хала. Отъ горичката прѣдъ теленитѣ мръжи третия постъ биеше врага въ тида. Съ още по-голѣми жертви противникътъ отстъпи, но следъ малко се хвърли въ нова атака, за да помете третия постъ: той бѣ ханжаръ въ гърба му. Два

Защитниците на „Камъкъ“ . . . и камъкъ „бѣ спасенъ.“ (стр. 54).

„мерджана“ изтрѣщѣха и Георги Христовъ съ редника Петко Ангеловъ се отдрѣпватъ въ главния окопъ. На тѣхния постъ една сръбска тржба и сърбитѣ тргватъ по стѣжикитѣ на нашитѣ двама. Но срѣщу тѣхъ вече бѣха дошли поручикъ К. и подпоручикъ В. съ два взвода. — Надува тржбата сръбскиятъ сигнализистъ. Ечи тя, та се кжса. Но . . . 3 бомби се блъснаха прѣдъ тржбата и тя млъкна навѣки.

Напорът и сила на центъра на ротата е силен. Цяла рота сърби нападе „Камък“ Стар. подоф. Димитър Костовъ съ 5 души и Станчо Василевъ съ едно отдѣление съ ерѣщу тѣхъ Сръбскиятъ вериги приближиха техенитѣ мръжи. Картечницата на Асѣнъ окочи послѣднитѣ съ трупове. Гранато-хвъргачката довърши дѣлото на бомбитѣ. Пакъ падане, пакъ търкаляне на вражи трупове

Отгукъ Сърбитѣ не успѣха да стѣпятъ на „Камък.“ И тѣ съ още по-големи сили, съ много картечници и автоматически пушки наблѣгнаха лѣвия флангъ отъ участъка на 4-а рота. Цѣлата имъ бѣше съ обходъ да взематъ „Камък.“ Огчаено напиратъ ерѣщу фелдфебела Тенчо. При него е другъ юнакъ фелдфебелъ—Ангелъ Пеневъ отъ 9-а рота. Бранятъ съ тѣ съ нечувана храбростъ. Обаче, напорътъ е извънредно силенъ и нашата линия почна да се огъва.

Поручикъ К., подпоручикъ Н. и картечния подпоручикъ С. съ всички останали въ поддръжката части долѣтѣха. Огъ лѣво офиц. кандидатъ Г. съ 3 отдѣления „полудѣли и побѣсѣли“ се втурна ерѣщу сърбитѣ. Съ три отдѣления отъ взвода си се впусна като вихъръ и стар. подоф. Станчо Василевъ. На чело на тая контра-атака бѣше българското „ура.“ Подзека го защитницитѣ на хода. Жива стѣна отъ млади сърдца смѣло трѣгна ерѣщу врага и „Камък“ бѣ спасенъ.

Въ кърваво сияние слънцето потѣна задъ хоризонта. Вечерна дрезгавина забули бранното поле. Като палави дѣца заиграха звѣздитѣ по сини небосклони. Нито едно облаче не дразнише тѣхния взоръ. Бавно изплава величавия дискъ на луната и облѣ съ вълшебна свѣтлина голитѣ чукари.

Сега редъ бѣше на насъ. Отъ рждѣтъ на врага трѣбваше да се грабне и малкото, което ни остана. Нашето трѣбва да си бѣде пакъ наше.

Получили инструкции отъ бригадира, подполковницитѣ П. и Н. насочиха контра-удара тихо—безъ „ура.“ Капитанъ С. бѣ началникъ на лѣвия подучастѣкъ.

Всичко е готово. Прѣвъ потегли подп. М., а слѣдъ него подпор. В. съ щурмуващи. Ето го и картечника подпоручикъ С. Готови чакатъ подпор. Н. съ единъ взводъ и

въ лѣво поручикъ И. съ два взвода отъ ротата си, която скоро прѣдаде на поручикъ В.

Единадесетъ часа е. Ехтежъ отъ бомби наруши нощната тишина. Щурмовацитѣ, изчистѣли нѣколко траверса, даватъ установения сигналъ. И слѣдъ 10 минути нашитѣ юнаци съ вече въ първата линия окопи. Спечеленото съ гръмални жертви¹⁾ прѣзъ цѣлия денъ, сърбитѣ изгубиха въ 10 минути прѣзъ нощта!

Настѣпи, за да изтече въ вѣчността, послѣдниятъ денъ на м. августъ. Изтокъ затрѣпѣ. Румянъ изгрѣвъ

Щурмовата команда на подпор. Василевъ (стр. 54).

обagri широкитѣ небеса. Не бѣше ли това знакъ за нови битки и нови побѣди?

Войницитѣ, уморени отъ поправката на окопитѣ, сладко почиваха въ галеритѣ и заслонитѣ. Мѣркаха се само силуетитѣ на часовитѣ съ впити погледи къмъ врага. Сутринята мина съ рѣдка стрѣла. Къмъ обѣдъ неприя-

¹⁾ Числото на жертвитѣ сръбски и взетитѣ трофеи е посочено въ статитѣ „Отмѣщение“ и „Боятъ на „Сипейтъ.“

телската артилерия почна да барабани. Отъ 2 до 5 часа сл. пл. сърбитѣ предприеха двѣ атаки. Будното око на артилерийскиятъ наблюдател имъ прати армаганъ камшика на нашитѣ батареи. И всичко пакъ стихна. Духътъ на сърбитѣ бѣ изчезналъ, затова пъкъ простота на Сараевската артилерия бѣше ужасна.

Часътъ е 5½ сл. пл. Последна конвулсия, последни тръпки за животъ. — Съ прѣсни сили сърбитѣ се опитаха да атакуватъ. Зареваха наши и тѣхни бомби, затракоха пушки и картечници. Правъ върху високъ камъкъ Димо Тодоровъ слѣди движението на противника и го обсипва съ бомби. По нататъкъ подпоручикъ Н. върши същото, измѣрвайки разстоянието съ математическа точностъ. Ето задава се и картечника Борисъ Нешевъ, поставя картечницата на бруствера на окопа и почва

Петъ минути продължи борбата. Петъ минути шуртя кръвъ изъ вражи гърди. За 5 минути прѣдъ окопа се покри съ сръбски трупове.

Въ кърваво сияние зайде слънцето, а изгрѣ славата за „Родопци“.

Подпоручикъ Негенцовъ.

В) Боятъ на „Сокола“.

Не особно високъ връхъ, съ всички характерни чуки на околнитѣ по-малки и по-големии негови другари, — това е „Сокола“.

Кацнали на върха му, прѣдъ погледа ви се открива чудна панорама. На югъ ще зърнете широка котловина; още по-на югъ, изъ Мъгленско, сутринъ и при лунна нощъ мъглата прилича на огромно езеро. Щомъ я разгонятъ слънчевитѣ лъчи, вие се удивлявате на множество градини и ниви изъ котловината и полето. На юго-западъ високо въ небесния лазуръ се губи широкото чело на великана Каймакъ-чаланъ. Отъ изтокъ срамежливо поглежда обрасналия съ трѣва и папратъ „Сръбски постъ“. А тамъ на сѣверъ китна Змеица е протегнала стройна снага, съ-капъ търещъ нѣжни прѣгрѣдки и скъпи милувки.

На кждѣто и да се обърнешъ — все дѣвствени гори отъ стройни буки и кичести борики, а между тѣхъ погледътъ се спира на малки трѣвисти полянки.

Надъ тази панорама „Соколъ“, съ своето скалистото теме, прилича на голѣма сива шапка върху зеленъ кавъоръ.

Отдѣленъ отъ „Змеица“ съ широко сѣдло, „Соколъ“ спуща полегато езикъ къмъ топлия югъ. Отъ лѣво и въ дѣсно на езика стрѣмнитѣ му склонове чевнатъ ниско въ дълбочинитѣ на доловетѣ.

Прѣзъ послѣднитѣ два дни на горещия августъ, когато пѣстрата Сараева армия (тукъ само отъ сърби) се напъна да си отвори пътъ къмъ далечния сѣверъ, „Соколъ“ също етана арена на славни боеве за „Родопци“.

Тамъ на позицията бѣше 2-а рота отъ полка. На дѣсния флангъ, най достъпния за противника, бѣше поручикъ Т. съ взвода си; въ срѣдната — взводътъ на фелдфебела Ив. Теневъ, а на лѣвия флангъ — ст. полофъ. Лафчо Желевъ съ взвода си Окопитѣ на противника бѣха отъ 80 до 300 крачки отъ нашитѣ. Послѣднитѣ въ видъ на дълга опасваха малкия масивъ, минавайки все покрай гората, а на мѣста наглизаха изъ нея

Въ 6½ ч. сутринята на 30-ий августъ почна и тукъ боятъ. Артилерийскиятъ огънь на тежки и леки батареи тукъ бѣше акомпаниранъ отъ оглушителиятъ трѣсъца на огромно число 80 килограмови мини. „Соколъ“ заприлича на бушующе море, чийто силентъ ренъ отъ гигантски вълни заглушава всичко наоколо.

Огънятъ на противникътъ бѣше насоченъ главно по окопитѣ на ротата. Хлянди малки и голѣми парчета отъ снаряди и камъне съскаха надъжъ и шаръ изъ въздуха. — Най-лѣвиятъ постъ, повѣренъ на мл. полофидеръ Георги Димитровъ и още на други 6 калени борци, буквално бѣше усѣянъ съ чугунени парчета. Къмъ 9½ часа пр. пл. снаряди и мини образуваха задъ този флангъ на ротата прѣградна стѣна отъ избухвания. И веднага изкочиха два сръбски взвода, прѣдпоставявани отъ малки шурмуви групички съ бомби, ножици и бѣли флагчета.

„Излизай изъ окопа!“ — едва се чуваше гласа на наблюдателя Тенчо Козевъ, който държеше въ ржката си готова за хвърлене бомба. Сърбитѣ бѣха до телената мръжа. Дружни залпове отъ куршуми и бомби поерѣщнаха неканенитѣ гости. Залегнали веднага задъ камънетѣ, и тѣ откриха огънь, усиляванъ още повече отъ тѣхнитѣ картеч-

инци. Бомби и куршуми, носени върху крилати на черната смърт, съ силно фучение се срѣщаха и разминаваха. Кипи борбата. Но . . . „французкитѣ каски“ една по една почнаха да се губятъ изъ гората. Нашитѣ наддѣлѣха.

Първо изпитание слѣдѣ майската епопѣя, първо ланро-во клонче за „Родопци“ подѣ „Сокола“!

Нови урагани долетѣха Цѣлъ часъ блѣскаха окопитѣ на лѣвитѣ постове, за да доразрушатъ онова, що и безъ това бѣше разрушено. Новъ опитъ на шурмъ послѣдва, но вече по дървото, което дѣли „Сокола“ отъ „Руйчето“.

Крж-гоомъ (стр. 58).

Участъ още по-независна постигна сѣрбитѣ. — Постѣтъ на Георги Желевъ и най-дѣсниятъ постъ отъ „Руйчето“ ги блѣснаха отъ двата фланга. Атакуващитѣ групи не издържаха дълго. Не тѣй лесно се руши бронираната отъ идеала за обединение душа на българския войнъ! Не така дълго може да се стои подѣ кръстосанъ огънь! — Въ това се убѣдиха „бѣлитѣ флагчета“ на противника и изчезнаха изъ букака . . .

„Кржж гоомъ!“ — духовито имъ изкомандва наблюда-

телѣтъ отъ лѣвия постъ, послѣдванъ отъ сѣрдечния смѣхъ на своитѣ другари.

Весели бѣха нашитѣ и ржкоплѣщѣха на бойнитѣ си другари подѣ „Срѣбския постъ“. Виждаха тѣхнитѣ подвизи и вѣрваха въ изхода на борбата. Постоянното общение и обиколки на ротния командиръ П., духовититѣ сарказми, подхвърлени майсторски къмъ сѣрбитѣ отъ поручикъ Т., затѣрдяваха тази вѣра. А вѣрата е вече наполовина спечалена побѣда.

Не успѣли срѣщу лѣвия флангъ, къмъ 1 ч. сл. пл. сѣрбитѣ опитаха щастieto си срѣщу дѣсния и срѣдата на „Сокола“. — Колкото повече вражитѣ вериги се приближаваха до телената мрѣжа, толкова тѣхнитѣ картечници и бомбомерки усиливаха своята стрѣлаба. По обща команда откриха огънь и нашитѣ бойци. Заквакаха и картечницитѣ на подпоручикъ Хр. Ето и нашитѣ батареи отвориха уста и забѣлваха смъртъ върху врага. Поражението бѣше силно, ефектътъ — ужасенъ! — Профучаха налъ бойцитѣ и минитѣ на Карлъ-Шулцъ, а при тѣхния трѣсъкъ най-силнитѣ нерви не изтраватъ. — Страхотии, отъ които косата настрѣхва.

Писъкъ се разнесе въ вражитѣ редове. Атаката бѣ отбита. Въ 2 1/2 ч. сл. пл. нова такава послѣдва, за да свърши пакъ така печално.

Настана вечеръ. Страховито застеняха зелени буки, заогхваха се дебели клони подѣ напора на силенъ вѣтъръ. Луната изплава надъ хоризонта, пълна и засмѣна. „Соколъ“ се облече въ феерична прѣмена.

Единадесетъ бѣше часа вечерѣта. Силно бучеше гората. При все това внимателното ухо на секретитѣ долови шумъ отъ къмъ неприятелска страна. Изъ тъмнината на гората дебнешкомъ окото откри сѣйкитѣ на срѣбски вериги. Напразни усилия, докато има такѣво ухо и въ шума да чуе, и орлово око, което тъмнината промушва!

Силенъ трѣсъкъ разтърси земята, заглуши ехтежа на хвърлениѣ бомби. Чу се втори и трети. — „Мерджанитѣ“ изригнаха единъ подиръ другъ. Поставени прѣдѣ телената мрѣжа, показваха на противника своята могъща сила. Резултатѣтъ бѣше отличенъ. Сѣрбитѣ, като изплашени

нилиц, хукнаха изъ гората, последвани отъ хвърчащите разкъсани части на тѣхнитѣ другари.

Инатъ сж тѣ. Отъ малко не взематъ!—Въ 12 ч. по срѣдъ нощъ се опитаха съ изненада да навлезатъ въ нашитѣ окопи. Но бдителенъ е мл. подофицеръ Стоянъ Ивановъ. Намѣрението враже бѣше схванато и ударътъ на врѣме парализиранъ.

Слѣдъ тѣви нещастни два опита смѣтахме, че противникътъ ще се откаже отъ нови нощни атаки. Вързахме въ това, защото знаемъ, че не е въ привычката на сърбина да дѣйствува въ тъмнината. Тя е монополъ само на

Защитниците на дѣсния флангъ съ поручикъ Т.

българина въ боя. Първитѣ му двѣ атаки си обяснявахме като последвали по инерция отъ дневнитѣ боеве. Но противното излизе, защото, битъ на „Сипентъ“ и подъ „Сръбския постъ“, бѣше рѣшилъ поне тукъ да се реваншира. За лудо! . . .

Мина полунощъ! Последниятъ день (31) на августъ настана. Пакъ бѣхтежъ съ снаряди и мини по окопитѣ. Въ единъ часа пр. пл. противникътъ хвърли гъсти маси

срѣшу дѣсния флангъ и срѣдата на ротата. Врагътъ най-близко бѣше до 6-й постъ отъ дѣсния вазодъ. Машина бѣха защитниците, но това не ги оплаши. Нима тѣ днесъ не бѣха свидѣтели на борбата подъ „Сръбския постъ“? Нима не видѣха, какъ прѣдъ окървавенитѣ ножове само на единъ нашъ вазодъ бѣгаха стотица сърби? Нима до тѣхъ не долетѣ ехото на славната епопея изъ „Сипентъ“?—И засвѣткаха пушкитѣ на смѣлитѣ борци. Захвъркаха една слѣдъ друга бомбитѣ изъ тѣхнитѣ рѣцѣ. А картечницитѣ на подпоручикъ Хр. бѣха въ своята стихия. Жарятъ по фронтъ и по флангъ, жарятъ безъ милостъ и безъ пощада. Червени ракети изхвъркнаха изъ нашитѣ окопи. Грациозно се извиха високо надъ гората. За мигъ застанаха въ висинето и освѣтиха силитѣ и намѣрението на противника. Послѣ като стрѣли полетѣха на долъ и срѣцнаха свойтѣ сестри, които хвъркаха нагорѣ. Какво значеше това?—То бѣше знакъ къмъ нашата артилерия. Тя разбра, че е врѣме да покаже своята сила и не закъснѣ. Заудря право въ сръбскитѣ вериги, заблъска и отъ флангъ, и въ тилъ. Ами нашитѣ минохвъргачи?—Достойни прѣдставители на своята раса, забривили всѣкаквъ страхъ, прѣврѣли смъртта, „дойчовци“ обсипаха гората прѣдъ окопитѣ съ купища мини. Сръбската минохвъргачка замлъкна побѣдена и гласътъ ѝ се чу едва слѣдъ 24 часа, но вече отъ друго гнѣздо.

Попълнени съ нови части, сръбитѣ все повече усиляваха своя натискъ. Защитниците изнемогваха, но правяха свръхчовѣшки усилия и се държаха.

Дивно самоотвержение! . . .

Въ дѣсно, на самия езикъ, облѣни въ черна отъ пушекъ потъ, мл. подофъ Петъръ Ивановъ и редницитѣ: Тоню Тоневъ, Ангелъ Ивановъ, Христосъ Петковъ и Русе Геневъ лѣвски се биеха и не позволиха сръбски кракъ да оскверни тѣхнитѣ окопи. По въ лѣво на 6-й постъ, къдѣто напорътъ бѣше най-силенъ, мл. полофъ. Георги Димитровъ, ефр. Теню Маноловъ и редницитѣ: Вълчо Ивановъ и Касъмъ Мехмедовъ държаха юнашки. Тѣ бѣха 4 срѣшу 40. Но какво значи числото прѣдъ духа!—Знаеха борцитѣ, че на тѣхъ отечеството гледа и тѣ се надирѣварваха къмъ подвизи.—Другъ юнакъ, стар. подофъ. Гро-

зю Хубенов, който пръв тая нощ няколко пъти самъ бѣше излизалъ прѣдъ теленитѣ мръжи за разузнаване, застрашенъ отъ голѣмата близостъ на противника, съ шепата храбрци изкочи въ отчаяна контра-атака. Постъ, верига ще атакува! Ив. Димитровъ, капналъ върху камъкъ за по-удобно, правъ и отъ открито сипѣше бомби по врага. Телефониститѣ Димитъръ Петровъ и Колю Стояновъ, казали сбогомъ на излишния въ оня моментъ телефонъ, съ пушки и бомби бързо дотичаха въ помощъ на своитѣ другари. Раненитѣ: Ахмедъ Юсеиновъ, Димитъръ Дѣлчевъ и Костадинъ Василевъ, намѣсто да се дръпнатъ къмъ прѣвръзочния пунктъ, по собствено желание останаха въ окопа и рамо до рамо съ другаритѣ борци продължаваха да влагатъ своя дѣлъ въ опоритата отбрана.

Часътъ е два слѣдъ полунощъ, а борбата още не спира. Всѣки

— Помощъ иде! — извика нѣкой.

— Помощъ пристига! — прѣдаваха отъ уста на уста борцитѣ и съ удвоена сила продължаваха да се бранятъ.

И, дѣйствително, задъ окопитѣ въ дрезгавината на луната со мѣркаха сѣнки на множество хора. Бѣха поддръжкитѣ, изпратени отъ 12-а рота на 3-а дружина. — Боевата линия се обърна на ожичински огненъ змей. . . .

Въ 2¹/₂ ч. атаката бѣ отбита.

Съмна се на 31-й августъ. Картината на 24 часовата борба бѣ поразителна. Полебрана бѣ покритъ съ вражи трупове. Живитѣ сърби назъртаха плахо отъ гората, но за атака не помислѣха. Само тѣхната артилерия бѣсула цѣлия день.

Г. В. и подпор. Н.

Г. Боятъ изъ „Красивото Сѣдло“ и Змеица.

То е тамъ между Змеица и „Сокола.“ Въ контрастъ на голитѣ скали на „Сокола“ и трѣвистия гребенъ на Змеица, Сѣдлото е разкопно облѣчено. Борътъ и букътъ господствуватъ въ неговата прѣмѣна.

Прѣзъ една августка нощъ азъ замврѣкнахъ въ него. Мѣсецътъ проблѣсна и изведнажъ огрѣ надъ Добро поле. Лжчитѣ му едва проникваха между дърветата и нѣ-

какъ си тайнствено поглеждаха изъ лѣса. Въ непознатата гора странно чувство обзе душата ми. — Царствената дива природа се съживи, доби своя душа. Фантастичнитѣ сѣнки на гжсталака и клонетѣ изглеждаха будни фантоми. Посрѣдъ тѣхъ азъ стояхъ като чужденецъ. Неволно се притиснахъ о дебелия стволъ на гигантски боръ и подирѣхъ небосвода. Търсихъ тамъ дружелюбния зракъ на трептящитѣ звѣзди, за да се увѣря, че не съмъ попадналъ въ царството на призрацитѣ. Посъзвѣхъ се и, упоенъ отъ тишината, се повдигнахъ. Но не се рѣшавахъ да пристѣ-

Пионери отъ 2/8 рота укрѣпляютъ „Соколъ“ (стр. 63).

„Гръмкий хохотъ на конача“ . . .

пия, за да не би съ шума на стѣжкитѣ си да заглуша вика на тишината въ собствената ми душа

Какъ? — Незная! — Но слѣдъ малко се озовахъ вънъ отъ гората на открито. Прѣдъ менъ се очерта силуета на „Соколъ“, чийто канари плаваха изъ блѣдата свѣтлина на луната. Гръмкий хохотъ на конача и лова на пионера тамъ изъ скалитѣ ме пробуди отъ захласа и натрапи на въображението ми настоящата дѣйствителностъ.

Въ грозно прѣдчувствие се обърнахъ къмъ мѣлчали-

вото и потънало въ мракъ Сѣдло. — До кога царствени-
тѣ буки и величавитѣ борове ще владетувать надъ въо-
бражението чрѣзъ своитѣ проекции въ лунни нощи? — До

Постъ отъ 11-а рота отбива врага, налитанъ върху Зменца.
... «Зменца е бойница» (стр. 65).

Рисув. под. Койчевъ.

кога косата на войната нѣжно ще заобикаля красивото
Сѣдло? — Питавъ се.

Не мина нито седмица и

Дѣлото на природата прѣзъ вѣкове бѣ унищожено
само за единъ денъ отъ човѣка. Сега величавата гора е

мъртъвото, а „Красивото Сѣдло“ отблъсна погледъ съ своитѣ
грозни ями, отворени по тѣлото му като сжичински язви.

Това извърши Сарай на 30 и 31 августъ. Отъ По-
жарския ридъ и отъ к. 1881 гранатитѣ му се сръщаха вър-
ху „Сѣдлото“, рѣшени да помрачатъ красивата природа тамъ
и да отворятъ пътъ на сърбитѣ къмъ Зменца и „Сокола“.
— За худо бѣха изсипани хиляди снаряди. „Сѣдлото“ бѣше
въ непитани ридѣ. Надъ него витаеше духътъ на 3-а дру-
жина, който прѣхвъркна прѣзъ Сърбия, озова се
надъ Чеганъ и Черна и създаде историята на полка.

Двадесетъ и четири часа вилибеха урагани отъ 15
с. м. снаряди. Изъ „Сѣдлото“ всичко бѣ варито съ желязо
и парчета камъне. Неприятелскитѣ групи се раздвижиха
и наближиха техенитѣ ни мрѣжи. Подофицеритѣ Ив. Раш-
ковъ и Ив. Ирагговъ първи се нахвърлиха сръщу много
по-силния противникъ. Тѣхния примѣръ бѣ послѣванъ
отъ цялата 10-а рота съ младия подпор. Коевъ. Сърбитѣ
бѣха отбити и гонени до окопитѣ имъ. На другъ пунктъ
Юрданъ Мариновъ извърши титански подвигъ. Макаръ и
на двѣ мѣста раненъ, изкачи се на бруствера на окопа и
започна борба съ неприятелска група отъ 10 човѣка. До
като му пристигне помощъ, той уби 2 неприятеля, а ос-
таванитѣ ранени съ писъкъ изчезнаха изъ гората.

На такива смѣлчащи бѣ повѣрено „Сѣдлото“ и тѣ не
оставиха сръбски кракъ да го оскверни.

Ядосани, сърбитѣ се рѣшиха да извършатъ невъзмож-
ното. Понскаха да стѣпятъ на гребена на Зменца, а от-
тамъ да се спуснатъ къмъ „Сѣдлото“. Забравиха тѣ, че всѣки
камѣкъ на Зменца е бойница, отъ която изкачатъ „бухал-
ки“. Па и картечницитѣ на Грозевъ ги чакаха съ нетър-
пение. И Зменца стана „Св. Спиридонъ“¹⁾ за сърбитѣ.

Георги Василевъ.

¹⁾ Гледай стр. 25 отъ книгата „Редопци“ на „Битолски фронтъ“.

ЕПИЗОДИ.

Деню врача.

Въ дъното на единъ долъ около Ч. бѣше се разгорѣлъ огънь. Около него отъ далечъ прѣзъ гъстия нощенъ мракъ се очертаваха сѣнки на хора. — Това сж, помислихъ, нѣкои отъ поддръжката. Привлеченъ отъ хубавия огънь въ оная студена октомврийска нощъ, азъ се спуснахъ натамъ. Около огъня въ различни пози бѣха петима души, обвити въ платнища. По съживенитѣ имъ лица разбрахъ, че водятъ интересенъ разговоръ. Сѣднахъ близо и, обвитъ въ шинелъ и мушамъ, се приготвихъ да слушамъ. — Разговорътъ бѣше около боя прѣзъ изтеклия день и всѣки разправяше по нѣщо, което той считаше интересно. Не слѣдъ много, привлеченъ като мене отъ огъня, се чу да идва другъ помръзналъ. Разговорътъ се прѣкъсна. Порѣцнаха новодошлия съ видимо уважение и му сториха мѣсто до огъня. Колкото позволяваше свѣтлината на послѣдния, азъ видѣхъ лице слабо, не голѣмо; очи малки, не дълбоко хлѣтнаши въ орбититѣ си. Тѣ не спираха спокойно на единъ прѣдметъ, а току блуждаеха ту къмъ огъня, ту изреждаха насѣдалитѣ около него; спираха се върху нѣкого и току пакъ заскитваха. — Слѣдъ обикновеното — „какъ си и какво има“ — всички замлъкнаха. Доста оживениятъ по-рано разговоръ, нѣкакъ си, не вървѣше.

Най-стариятъ отъ компанията се обърна къмъ новодошлия, изкашли се и, нѣкакъ, нерѣшително започна:

„Чудно нѣщо, Бай-Деню! Какъ може да познаешъ вчера? — На нашъ Кольо каза, че ще го стигне прѣмеждие и ето днесъ — Богъ да го прости — го чукнаха“.

— Богъ да го прости! Прошепнаха всички страховитѣ и млѣкнаха. Ала Василъ, най-стариятъ, продължи:

„Чувалъ съмъ, че има врачки и врачове, които сжщо познаватъ. Но тѣ вършатъ това съ карти, чрѣзъ светена вода и кой знае още какъ. Ти пъкъ погледнешъ къмъ небето, въртнешъ глава насамъ, натамъ, плюнешъ, па току кажешъ на човѣка, що ще бжде съ него утрѣ, слѣдъ мѣсецъ или подиръ година“.

Както плахо почна, така и епрѣ стариятъ Василъ. Последа се наскоко, дано види ободрителното кимване на околнитѣ. Но тѣ, забили погледъ въ земята, не мръдваха.

Бай-Деню врача, съ неспокоенъ погледъ, съ гласъ глухъ и таинственъ като мрачната нощъ, загада, запророкува, като-че четѣше изъ нѣкоя книга на пророцитѣ:

„Царства, момчета, ще се изгубятъ, а други нови ще се издигнатъ; свѣтътъ ще се прѣроди и новото по нищо нѣма да прилича на старото; войната е само перде, задъ което стои новото. Нѣкои отъ васъ ще доживѣятъ до тогава, а на менъ и на останалитѣ е писано да го не видимъ. Ние ще бждемъ скоро при Кольо . . . Богъ да го прости!“ . . .

Заглъхна и послѣдното шепнене на Бай-Денювитѣ думи. Всичко онѣмъ и настана тишина като при мъртвецъ. Всѣки се онесе въ мрачни мисли за дваждъ по-мрачния и пѣленъ съ неизвѣстность утрѣшенъ день. — Голѣмитѣ дървета догоряха на огъня и никой не мръдна да ги подстъкне. Проблѣснаха още нѣколко пламачета, огънятъ замѣждѣ и почна да гасне. — Обвити въ платницата, момчетата заприличаха на видения прѣдъ мѣждѣющия огънь и почнаха да се губятъ въ мрачината.

Въ тоя късенъ часъ на октомврийската нощъ, нѣгдѣ далечъ изъ пещеритѣ, се чу зловѣщия гласъ на кукумявката, прокѣнтѣ и потѣна въ нощта. — Бай-Деню извади изъ-подъ платницето голѣмата си покрита съ дълги косми глава, вслуша се, въздѣхна дълбоко и, ставайки, прошепна:

„Ехъ, проклето птиче! Когато ще прѣдричашъ злополука, иди надъ Сараевата глава, защото ние знаемъ, какво ни чака . . .“ И Бай-Деню се изгуби натамъ, отгдѣто бѣ дошълъ. . . .

Пакъ засвѣтка и се разгорѣ буенъ огънь. Полека-лека разговорътъ се съживи и Бай-Деню врача съ неговото врачуване бѣ забравенъ.

Когато се оттеглихме на почивка, потърсихъ изъ бивака страшния Деню. Не го намѣрихъ и нищо не чухъ за него.

Мимаха дни, недѣли и мѣсеци. Пакъ се върнахъ край Ч. И тамъ съврѣхъ неуловимата сѣнка на Деня, и чухъ да ехти въ мрачитѣ нощи неговиятъ таинственъ пророчески гласъ.

Ще го чуе всѣки, които по късна доба при Ч. замръкне.

Педпорукиъ Ц. Ю.

ПИОНЕРА.

(Посвещавамъ на ученика си Николовъ и на цялата 2/3 пионерна рота).

Пѣхотни атаки сж възпѣти; шурмови групи сж издигнати до герои; картечника се прѣдставя най-страшенъ съ своята сѣячка на смъртъ; артилериста въ въображението ни се рисува твърдъ като стоманата на своето пушкало. — Само единъ борецъ не засяга четката на художника, перото на кореспондента не пише, поетътъ не пѣе пѣсень за него. — Този забравенъ е пионерътъ. — Скромно, безшумно върши той своето дѣло, гради обединението на нашето плѣме, а всѣки го подминава неважливъ.

— Ехъ, пионера! — Какво върши той, та?

— Не, чакайте! Азъ ще ви разкажа:

Тамъ изъ Македония, между планински ущелия лжека-тупи рѣка. Бучатъ мѣтните ѝ буйни таласи, промъкватъ се прѣзъ високи арки и се разбиватъ на хиляди капки въ срѣщния вълноломъ. — Приятна гледка въ мирно врѣме за жителитъ на (У) градъ, но сега тя никого не радва. — На другия брѣгъ е врагътъ, готовъ да нахлуе и обърне въ развалини амфитиатрално разположенитъ старовѣрски кѣщи.

Пусто е около брѣга. — Но ето въ тъмнината нѣкой се приближава, скита се и гуши, нагазва бървитъ струи. Огсрѣща пѣкъ чиличената пѣсень на картечника навѣ-ва трепетъ, вкоченява ставитъ. . . .

За мигъ взривъ грозенъ разтѣрся земята, вълнува рѣката. Нѣщо се срина и изчезва въ нейнитъ дълбини. — Прѣди десетки, стотици години правениятъ мостъ не съществувалъ вече.

Това е дѣло на пионера.

Скалата „Соколя“ на Добро-поле е уязвима, но важна опора на 10-й полкъ въ борбата му съ душмана. Трѣбна да се обърне въ силенъ укрѣпенъ пунктъ. — Кирката, чукътъ и ломътъ на пѣхотинеца сж безсилни прѣдъ границата, па и вражитъ мини бухатъ отъ всички страни. —

Тамъ, около „Соколя“, постоянно витае смъртта. Пионерътъ, обаче, застана срѣщу нея и я накара да избѣга.

Цѣла седмица нѣкой пробива дупки въ гранитнитъ блокове. Свърѣдежътъ на пионера се вмѣква дълбоко въ тѣхъ. . . .

Полунощъ е. Врагътъ е изноренъ отъ бдението и вече се е отдалъ на. . . .

Взривъ ужасенъ се разнася! Сѣкашъ вулканъ изригва. Втори, трети. . . . десетки бумтежи слѣдватъ единъ

«А той подъ носа му плете телена мръжа» (стр. 70).

подиръ другъ. Ехото имъ се носи и блѣска отъ скала въ скала. Грамадни парчета камъне летятъ и засираватъ всичко наоколо. — Врагътъ се стрѣсва, пробужда и започва борба съ „Соколя“. . . .

— Блѣскай, вика нѣкой и се киска! . . .

И това е дѣло на пионера.

Слѣдната нощъ не смѣе никой да стѣпи на „Соколя“. — Противникътъ е буденъ и рѣшилъ да накаже рушители на канаритъ и на спокойствието му. Сърбинътъ чака съ бомби и мини въ рѣка, дебне пионера.

Но. Часът е 2 слѣдъ полунощъ. Негдѣ изъ „Руйчето“, „Сипентѣ“ — изъ Добро-поле — взривъ слѣдъ взривъ тънѣ. . . .

Това е пакъ дѣло на пионера.

Кѣдѣ е той? — Всѣкъдѣ и никѣдѣ! — Врагътъ е измаменъ и го не вижда, а той подъ носа му плете телена мръжа.

Еленинъ.

И „Черното“ грабнало картечницата . . . (стр. 71).

„ЧЕРНОТО.“

Погромътъ на сѣрбитѣ бѣ страшенъ, ядѣтъ на Сарай — голѣмъ! Затова рѣшилъ бѣ да си отмъсти.

Млѣкнаха планинскитѣ му и полски топове, забучаха само тежкитѣ батареи. Още отъ 6 ч. сутринята тѣхнитѣ гърла забълваха 15 с. м. снаряди. Грозно и трѣвожно до-литаха тѣ, рушейки всичко по своя пѣтъ.

Къмъ 4. сл. пѣ. — увѣренъ, че е обѣрналъ на прахъ и пепелъ защитителнитѣ ни постройки — Сарай прати сѣр-битѣ да константиратъ и подпишатъ акта на смъртта ни. . .

Рота сѣрби (съ картечница, бомбохвъргачка, мно-жест-во бомбоиерки, подкрѣпена и съ друга картечница отъ гората южно отъ Сипентѣ) запѣли къмъ теленитѣ ни мръжи. — Оставени спокойни, сѣрбитѣ наѣрнаха прѣвъ послѣднитѣ, тракайки зѣби противъ още млѣчливитѣ ни окопи.

Ето ще. . . Но пламна отъ всички страни полѣбрана. И „Черното“ — картечникътъ Борисъ Нешовъ — граб-нало картечницата на рамо, съ пламнали за стрѣвъ очи, тича тамъ противъ сѣрбитѣ. По него трѣщятъ бомби, пу-катъ гранати, картечнитѣ куршуми порятъ въздуха по всички посоки и зѣнятъ съ хиляди напѣви, а той — „Черното“ — сѣ тича и тича! . . . Ето спре се! — Окъ-пано въ потъ, запѣхтѣно — прѣгърна яко картечницата и я застави да запѣ своята прѣспивателна пѣсенъ. Послѣд-ната отъ всички страни поежа нейнитѣ дружки. — Демон-ски хоръ екна между Сипентѣ и Руйчето. Зменца имъ пригласи.

Гласътъ на „Черното“, обаче, личеше между всички!

Сѣрбитѣ бѣха пометени и изчезнаха изъ гората. Ти-чаха, но плахо поглеждаха назадъ. Видѣтъ на „Черното“, което имъ се кискаше въ гърба, ги плашише, а картеч-ницата му ги догонваше по всички посоки. . . .

31. VIII. 1917. Руйчето.

Георги Врсилевъ.

БРАТЪ МИ! . . .

Сѣрбитѣ сѣ на „Скалистата“ висота. Бомба слѣдъ бомба блѣска въ върху обградената 8-а рота! Картечъ по-диръ картечъ се сипе върху нея. Положението на бойци-тѣ е критическо! Нападнати отъ три страни, тѣ се борятъ отчаяно, на животъ и смъртъ! Вече 18 часа всѣки бие, пада, става и пакъ бие! Никой никого не вижда! . . .

Само единъ погледъ се лута и дири! . . . Търси едно-отробенъ братъ!

„Братъ ми!“ . . . писна високо редникътъ Д. Ху-беневъ и изчезна въ дѣното на окопа. Само пушката му отъ бруствера сочи нѣщо страшно.

Цѣлата рота погледна смаена върха на „Скалистата“ . . . „Тамъ, неподвиженъ, невѣзмутимъ като смъртта, спо-

коенъ като вѣчността“, стонъ правъ ротиниятъ командиръ. Неговиятъ бомби блъска въ врага! . . . Ехото на тътнежа имъ се носи отъ скала въ скала.

Но подъ него въ канарата сгупена стонъ смъртта и дебне. Дъхътъ ѝ гъха въ лицето на героя . . . Три изверга сърби сияетъ отъ радостъ: Сарай награда ще имъ даде! Ето три пушечни дула ще . . .

Друженъ залпъ есна! Димъ погълна подпоручика . . .

— Вратъ ми! ¹⁾ застана гласъ отъ окопа.

— Спасенъ е! . . . въ хоръ извика цѣлата рота.

30. VIII. 1917. Добро-поле.

Г. Василевъ.

СТАЙКО КАРТЕЧНИКА.

Чудно хубаво утро! но кой да му се радва!

Веѣки, прѣдчувствайки, че наново страшната коса на смъртта ще се размаха, е въ особно настроение, което не може да се нарече иначе, освѣнъ *настроение преди атака*.

Гранати като дъждъ! — Прахътъ и димътъ отъ тѣхъ затулятъ слънцето.

Всичко е скрито подъ земята, освѣнъ наблюдателитѣ. Тѣ бдятъ заради всички.

Младиятъ картечникъ Стайко, пѣхмалъ ржцѣ дълбоко въ джебоветѣ, натискайки куртката до скъсване, нервно крачи ту до заслона, ту до любимата си картечница.

Продума вѣщо на наблюдателя, па се обърне къмъ хладната машинка съ такъвъ влюбенъ погледъ, сѣкашъ се оглежда въ чернитѣ очи на годешицата си. Гледа, и като че иска да продума и разправи на своята картечница, каква безгранична вѣра има въ нея и какъ прѣдпочита да го развѣсатъ на парчета, но не и да позволи вража ржка да се докосне до нея.

Стайко, пнакъ веселъ шегобиецъ, върна се въ заслона сериозно замисленъ и, забилъ погледъ въ земята, цѣлъ бѣ отластенъ на грозно прѣдчувствие. — Дали нѣма да бжде похитена неговата любимка!

Страшниятъ огненъ змей пропѣля задъ позицията и

съ паянца завѣса закри борцитѣ отъ тѣхнитѣ другари въ поддръжеата.

Чу се трѣвожно натракване на картечница и всички въ заслона се сѣгнаха. — Стайко, пробуденъ отъ захласа, трѣпна и като стихия хвъркна навънъ. — Скоро цѣлата прислуга бѣше при картечницата и тя вече пѣше въ ржцѣтъ на снажния мѣрачъ Стайко, и трупаше снопове отъ упорититѣ вражи вериги.

Барбата бѣ неравна, луда! — Борцитѣ отъ двѣтѣ страни се надирѣдваряваха, кой повече подвижи да извърши.

Адътъ на Бога съ всичкитѣ си кръгове блѣдней прѣдъ този отъ човѣка направенъ адъ, въ който грознитѣ експлозии, пищенето на куршумитѣ, охканията и дрѣзгавитѣ равпорежания, — всичко се слива въ музика, която еж чули само билитѣ въ атака.

Ето мръкми се вече, а третия пѣтъ отбититѣ неприятелски вълни, заселени съ нови таласи, се хвърлятъ срѣщу прѣднитѣ защитници на Добро-поле. Група сърби — водачи навѣрно — разбрали, че Стайковата картечница е страшнине за тѣхнитѣ упорити вериги, се хвърлятъ по посока, отъ гдѣто иде вловещата ѝ пѣсенъ. — Започна кратка, но люта борба. За мигъ всичко потъна въ пушекъ. Стойковата картечница притрака и спрѣ. Бомбитѣ затрѣщѣха; изврѣтъ отъ взривове окопа и противникътъ пакъ се сече назадъ — вече за четвъртий пѣтъ.

Когато шумотъ отъ борбата се разнесе и стигна шумътъ, млади оорца останали живи и здрави, видѣха Стайко здравъ до ранената картечница. Олушенъ и кървавъ, стисналъ яко бомба въ лѣвата ржка, а дѣсната увиснала като арбалета на ударенъ оръжъ, бѣ вперилъ страшенъ погледъ къмъ посоката, кдѣто се изгуби врага. — Въ този моментъ Стойко бѣ готовъ на всичко, но не и да напустне любимата си машина.

Сърбитѣ не посѣеха вече да излѣзватъ срѣщу непобѣднитѣ.

Стойко, падналъ въ несвѣсть, бѣ отнесенъ назадъ, а заедно съ него отбѣска и продупченото тѣло на картечницата му.

Гранитѣ на Стойко цѣрятъ наидѣ, слѣлъ което оздравѣлата лѣвонца дрѣпко ще прѣгърне не вече хладната ма-

¹⁾ Касае се за подпор. Хубеновъ, внукъ на Д. Хубеновъ.

шина, а тръптящата от любов снага на чернооката изгори въ село.

8. Септември, 1917. Добро-поле.

Подпоричикъ: Ц. Ю.

„ПОЛУДЕЛИТЪ“ И „ПОВЪСНИЛИ.“¹⁾

Левият флангъ на „Руйчето“ бѣ въ опасностъ. Отъ „Сипестата“ висота сѣрбитѣ се задаваха въ гъсти вериги.

Но Гарговъ съ взвода си ги посрѣщна като хала. — Войници и водачъ бѣха достигнали до делирѣ. Забравили себе, прѣзрѣли смъртта, увлѣчени само отъ стрѣлбата за мѣстъ, израствали въ гиганти — шепата юнаци, чийто водачъ бѣ най-младъ между тѣхъ, тичаха съ послѣдна сила. Огнената прѣграда ги не уплаши, тя вече бѣ задъ тѣхъ. — Цѣла рота сѣрби имъ се извиска насрѣща, смѣеше се на тѣхната лудостъ. — Взводътъ съ Гарговъ се хвърли върху тѣхъ, би ги, блѣска съ бомби и байонети — Намѣсто смѣхъ писъкъ се чуваше вече въ редоветѣ на врага. Той хукна да бѣга прѣдъ настрѣхнатитѣ малцина юнаци.

Друга вълна сѣрби сирѣ изплашенитѣ, увлѣче ги въ атака. Но духътъ бѣ крилатъ у взвода; посрѣщна и тѣхъ, разби ги и прѣселѣдва половинъ километръ.

Първия редъ окопи вече бѣха пълни съ сѣрбски трупове, а взводътъ стана страшилище за живитѣ. Отдалечъ го гледаха и се чудѣха!

Слѣдъ три контратаки Гарговъ бѣ раненъ. Но останал другиятъ юнакъ — фелдф. Ангелъ Пеневъ. Неговиятъ юмрукъ стѣрчеше надъ окопа. И до вечерята неприятелътъ не се рѣши да нападне „полудѣлитѣ“ и „повѣсенели“ юнаци отъ взвода.

Г. Василевъ.

¹⁾ Така ги наричаха сѣрбитѣ. Гледай-стр. 54.

„ЕТО, НАКИЧИХЪ ГИ ПО РОГАТКИТѢ!“

Къмъ 2 часа сл. пл. на 30 VIII неприятелътъ насили теленитѣ мрѣжи прѣдъ п. „Камъкъ“ и почна да мѣкне коловетѣ.

Въ това врѣме пристигна отъ Градешничката рѣка картечника ст. подоф. Асѣнъ Тодоровъ съ взвода си.

Отъ „Сокола“ до К. 1700 цѣлото пространство врѣ-

„Накачихъ ги по рогаткитѣ.“

ше отъ избухвания на фугаси и мины; надъ главитѣ ни висѣше непрогледенъ облакъ отъ шрапнелни пукания.

Това не уплаши Асѣня. Бѣгомъ постави картежницата на позиция и зажари сѣрбитѣ по теленитѣ мрѣжи. Десятки вражи трупове и до сега висятъ по послѣднитѣ и напомнятъ на живитѣ имъ събратя безумната имъ атака.

„Ето, накичихъ ги по рогаткитѣ, г-нѣ капитанѣ“ — съ вдигнати ржцѣ, погълнатъ отъ радостъ, Асѣнъ докладваше на дошлия при него ротенъ командиръ.

Г. В.

РАЗВИХТЕ КАРТЕЧНИЦАТА МИ, НО И АЗЪ ВАШАТА.

Около 200 души сърби се показаха по западния скатъ на „Сипестата“ висота. Огъ предния редъ окопи на „Руйчето“ картечницата на фелдфебела Захария Бѣлевъ откри фланговъ огънь и първата верига сърби бѣ повалена по ската на висотата.

Разяренъ, неприятелътъ ступи картечницата му. Но Захария съ редниците: Иванъ Теневъ, Иванъ Ивановъ и Теню Даневъ, подъ градъ желязо и куршуми, бѣгомъ грабнаха мачеврената картечница, поставиха я на втората линия окопи и почнаха да сѣятъ смъртъ въ вражеските редове.

„Развихте картечницата ми, но и азъ вашата. Ще ви накарамъ скъпо да я платите,“ викаше постоянно смѣлия Хасковецъ. А съ бухалки ги гонеше Стайко мѣрачътъ.

Г. В.

„СЪ НОВОТО ТОПЧЕ!“

Сърбитѣ силно наблѣгаха и на голѣми групи идѣха да заематъ п. „Камъкъ“. Едно малко пространство буквално пламтѣше въ огънь. Хаосъ царѣше тамъ! Не се разбираше, чий бомби трѣщятъ, кои гранати се пукатъ и кого биятъ! Огъ всѣкждѣ валѣше жарава върху „Камъкъ“.

Нашитѣ постове изнемогваха въ неравенъ бой. Всички ги смѣтаха избити. Сърбитѣ пъкъ сѣ не мдааха на „Камъкъ“!

Скоро картината се уясни. — Сърбитѣ отетжиха въ паническо бѣгство. Прѣдъ „Камъкъ“ бѣха намѣрени разкъсани повече отъ 52 тѣхни трупове.

Това извърши редъ Христосъ Спояновъ. — Въ нидѣра на боя самъ избрахъ обекта на своята гранато-хвъртатка. Цѣли часове послѣдната бухаше граната слѣдъ граната точно върху врага, пазяйки нѣжно нашитѣ постове съ прѣгради отъ огънь.

„Брей“ . . . та Христосъ съ новото топче, ха!“ — възклидаваха бойцитѣ слѣдъ боя.

Георги Василевъ

„А Л О!“

Ало! — чу се отъ „вила Желтурка“. — Ало, ало, ало! — все по трѣвожно и плахо!

„По „Сипентѣ“ и „Скалитѣ“ бушуватъ урагани! Земята се трѣсе около насъ!“

Ало! — вика „Руйчето“! — Сърбитѣ на гжети вериги бързватъ къмъ насъ! По-скоро поддръжкитѣ!

Ало! — пици „Сокола“! — Съ желязо и камъне ни варица!

Ало! — чу се гласа на „Марчевъ“! — Гората въ „Сѣдлото“ е разкътрена, срината! — Его, гори цѣла!

Ало! — отговаря „Кавала“! — нарежете. . . поддр. . . и всичко веднага занѣмъ. Езикътъ на полебрана нѣкой отрѣза.

„Телефониста!“ — викатъ малки и голѣми началници. — По-скоро да се вѣстановя връзката! Съобщението съ частитѣ ни е необходимо!

Навсѣкждѣ кипи отъ избухване на фугаси и мини, припнелитѣ слѣдватъ единъ полиръ другъ съ свѣткавична бързина. Всичко напредъ и назадъ е въ окопа, заслона или въ галерията. — Между Змеица и Добро-поле се скита само смъртта и дебни своитѣ жертви. Тя вижда, нѣкой тича къмъ нея. Хлѣтналитѣ ѝ очи искрѣятъ, хладнитѣ ѝ обятия се разтварятъ да прѣгърнатъ смѣлия, който тича.

Но се стжписва, плаши се отъ него! — Тя чака борецъ съ бомба, мина или съ граната въ ржцѣ! — А този държи нѣкаква черна жица; бърже сѣда, събира два края и пакъ бѣга; минава покрай нея, крие се въ нейнитѣ жилища — въ дупкитѣ, изровени отъ фугасни гранати; изкача нѣтъ тѣхъ, пакъ свързва нѣщо и тича. тъкмо срѣщу смъртта. Ето, нѣ се блѣсне въ нея.

Но тя, уплашена, се отдрѣпва и пада побѣдена!

Кой и този „лудъ“, що се е рѣшилъ, безъ срѣдства за борба, да тича и се бори съ смъртта само съ нѣкаква жица въ ржца!

Това е телефониста! — Казватъ го Статю! — Сжшински прѣдставителъ на бѣгарския селенинъ. — Благъ и кроткъ въ мирно врѣме, титанъ е Статю въ боя. — Съ ус-

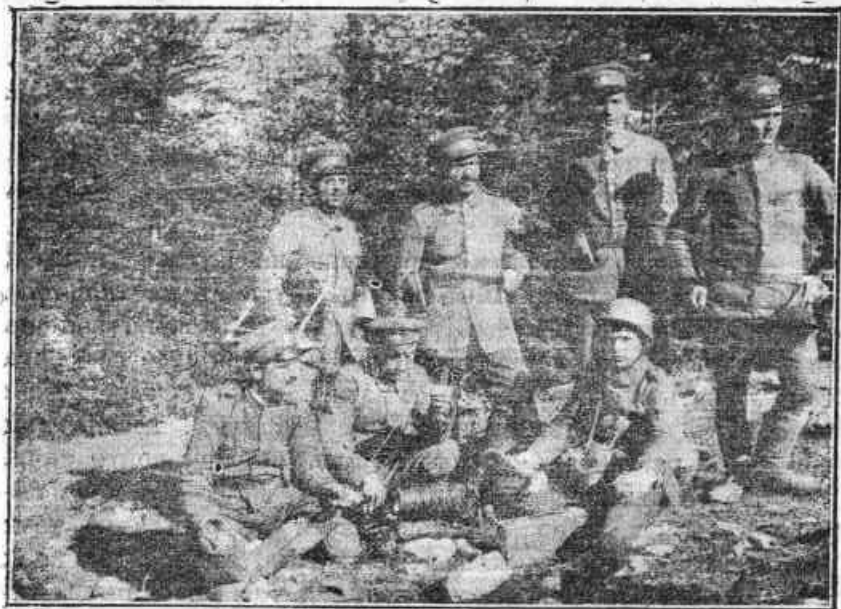
1) „Кавала“, „Марчевъ“ и пр. сж имена на телефонни станции.

мивка на уста той газц жеравата въ запалената гора и гони смъртта към „Сокола“.

От „Желтурка“, около която танеца на смъртта е най-вихренъ, други трима пълзятъ, дирятъ разтрѣфената жица; свързватъ едно мѣсто, за да се разкже на други десетъ. — Това сж Христю, Кирчо и Стойчо сприхавия.

Най-послѣ и тѣ побѣдиха смъртта!

Къмъ притока на р. Градишница, съ черни кълба, на гърба, прѣзъ запалената гора, вървятъ старшията Димитъръ, Латунъ, Илия и бурливия Иванчо — най-младѣ и

Езикътъ на полесражението бѣ изцѣренъ. (стр. 79).

бѣлоликъ момъкъ. Съ тѣхъ е прѣпрениятъ Макакъ и скромниятъ Захария. Огкъмъ „Руйчето“ ги посрѣщатъ крачещиятъ Геню, рошавиятъ Толю, изпълнителниятъ Петъръ и Илия халваджията. — Всички търсятъ мѣсто не осквернено отъ стѣжките на смъртта. Па и тя се дърпа на страни отъ тѣхъ, отваря имъ път! Най-вече я плаши Израилъ съ Фортуна¹⁾ и Сталевъ клоуна . . .

«Ало!»

¹⁾ Богиня на сѣдбата.

— «Ало!» — чу се отговоръ: езикътъ на полесражението бѣ изцѣренъ.

— «Ало!» — екна отъ всички страни! — Три-петъ атаки отбихме! — полето е покрито съ вражи трупове!»

— Смъртта излѣзе справедлива: който извади прѣвъ ножа, въ неговитѣ редове тя размаха своята коса.

Побѣдата бѣ грабната отъ нашитѣ бойци съ бомба, картечница и съ мина.

Смъртта, обаче, бѣ побѣдена отъ телефониста само Георги Василевъ.

Богъ да прости!

„Смъртъ, колко е горчива твоята паметъ!“ Обаче, има смъртъ, която Боговъдохновенни мъже наричатъ „смъртъ

„ротата пѣе на Балканскитѣ миротворци.“ (стр. 80).

честна предъ Бога;“ има мъртъвци, които Духъ Божий провъзгласява за блажени; тѣхната паметъ се споменува съ похвала отъ всички, а поколенията имъ издигатъ величествени паметници. Такива герои, които полагатъ живота си за ближния, които се жертвуватъ, за да посѣятъ

правда и миръ между другитѣ, Христосъ Спасителѣтъ ги *ублажава* и нарича *миротворци*—Синове Божий.

Такива сж падналитѣ по браннитѣ поля, които гра-
дятъ съ коститѣ си обединението на България.

Такива герои почиватъ въ гробоветѣ, прѣдъ които
коѣннични цѣла рота отъ останалитѣ живи борци.

Вмѣсто мили дѣтица и нѣжна съпруга, старъ баща и
просълзена майка ротата пѣе на Балканскитѣ „миротворци“:

„Поклонѣ прѣдъ васъ, герои храбърци!

„Поклонѣ прѣдъ васъ, достойни синове!

„Умрѣхте вий, но славата народна

„Ще вѣчно върху вашия гробъ сияй.“

Нѣжни майчини сърдца! не скърбете: ние свято па-
вимъ гробоветѣ на своитѣ паднали другари. Не съзри, а
усмивка да играе по вашитѣ лица! Нима може да скърби
тази майка, която герой е родила! — Вдигнете гордо че-
ла тамъ при Родопитѣ красиви и повторете нашето:

„Богъ да прости героитѣ чутovní!“

3. IX. 1917. Добро-Поле.

Свещеникъ: В.

ОФИЦЕРИ

отъ 10 п. „Родопски“ полкъ, сложили кости за обединението
на България:

Майоръ Тачо Поповъ, к-ръ на дружи-
на отъ с. Рахмани, Пловд., раненъ на
24.VIII 1916 г., починалъ на 27.VIII с. г.

Капитанъ Василъ Димитровъ отъ
Хасково, к-ръ на рота, убитъ на
12/25 XI 1915 г. при Бояновци.

Капитанъ Михаилъ Продановъ отъ с.
Дол. Махала, Карловско, к-ръ на рота,
убитъ на 26.V 1917 на Добро-Поле.

Поручикъ Жеко Тодоровъ отъ Хаско-
во, к-ръ на рота, убитъ на 10.X 1915
при с. Върбица.

Поручикъ Караджовъ М. Драгиевъ отъ
гр. Ст-Загора, к-ръ на карт. рота,
убитъ на 8.X 1916 въ Завоя на Черна.

Поручикъ Тодоръ х. Василевъ отъ гр.
Хасково, мл. офицеръ, убитъ при с.
Ошляне на 14.X 1915 г.

Поручикъ Носторовъ Иванъ отъ Хасково, к-ръ на рота, убитъ на Добро-поле, 12.V 1917 г.

Поручикъ Илия Атанасовъ отъ Хасково, к-ръ на рота, убитъ на 11.X. 1916 г. при с. Ошляне.

Подпоручикъ Ангелъ Паскалевъ отъ Хасково, к-ръ на рота, убитъ при Св. Спиридонъ, 22.VIII 1916 г.

Подпоручикъ Хр. Б. Керлиевъ отъ Горно Черковице, Казанлъшко, убитъ на 8.X 1916 г., въ Завоя на Черна.

Подпоручикъ Колинковъ Р. Ивановъ отъ Ст. Загора, убитъ на 28.X 1916 г. при Св. Спиридонъ.

Забѣлѣжка. Полкътъ даде още слѣднитѣ скъпи жертви прѣдъ олтаря на отеческото:

1) Поручикъ Стаменовъ Георги отъ Ст. Загора, к-ръ на рота, убитъ на 24.VIII 1916 г. при Св. Спиридонъ; 2) Подпоручикъ Йотовъ Ц. Стефановъ отъ Габрово, мл. офицеръ, убитъ на 7.X 1915 г. при вр. Босфатъ; 3) Подпоручикъ Попъ Ив. Ив. Стояновъ отъ с. Крънъ, Казанлъшко, мл. офицеръ, убитъ при Св. Спиридонъ на 22.VIII 1916 г. 4) Подпор. Чавдаровъ П. Димитровъ отъ гр. Хасково, убитъ въ Завоя на Черна, 3.X 1916 г.; 5) Подпоручикъ Павелъ Минчевъ отъ гр. Хасково, мл. офицеръ, убитъ въ Завоя на Черна, 15.X 1916 г.; 6) Подпоручикъ Мичковъ Ст. Христовъ отъ Ст. Загора, мл. офицеръ, починалъ отъ рани на 5.XII 1915 год. 7) Подпоручикъ Ивановъ Д. Гоговъ отъ с. Диново, Хасковско, мл. офицеръ, раненъ при Св. Спиридонъ, починалъ 28.VIII 1916 год.; 8) Подпоручикъ Султановъ Ст. Ивановъ отъ с. Джулинци, Габровско, мл. офицеръ, убитъ 17.X 1916 г.; 9) Поручикъ Парпуровъ, Хр., к-ръ на картечна рота, отъ Хасково, убитъ на 30.VIII 1917 г. на Добро-Поле; 10) Майоръ Стояновъ, убитъ на 30.VIII 1917 г. на Добро-Поле.

Не можахъ да се снабдя съ портретитѣ на изброенитѣ въ забѣлѣжката убити офицери. (К. Х. В.)

ПОЗДРАВИТЕЛНИ.

Командиру 10-й пѣх. „Родопски“ полкъ.

Позицията.

Днесъ отъ 7 часа пр. пл. до 6¹/₂ часа сл. пл., противникътъ си бѣ далъ за задача съ бѣсния си огънь да съкруши силата на защитниците и да завладѣе позицията ни. Както не държеше смѣтка на снарядитѣ, които харчи, така сжщо той не държеше смѣтка и за несъкрушимата сила на духа на Вашитѣ юнаци. Изложени цѣль дѣнь на адски огънь отъ всевъзможни калибри, Вашитѣ юнаци не мръднаха отъ мѣстата си и съ достоинство посрѣщнаха и отблъснаха стремителнитѣ атаки на неговата пѣхота. Тѣ още единъ чѣтъ показаха, както на противника, така и на свѣта, че духътъ на нашия войникъ не може да се съкруши и отъ най-силния огънь, че съзнателното изпълнение дълга прѣдъ Царя и Отечеството е най-цѣнното войнишко качество, съ което съ право се гордѣе нашия войникъ.

Прѣдайте моята най-гореща благодарностъ на всички Ваши юнаци за днешното имъ храбро държане въ боя.

Само по такъвъ начинъ ние ще накараме противника по-скоро да проси миръ, ще да туримъ лавровъ вѣнецъ на нашитѣ досегашни усилия и ще заслужимъ навѣки благодарността на нашитѣ потомци за слава на съюзното оржие и за възмѣздие на падналитѣ до сега наши другари.

Тая ми заповѣдъ да се прочете прѣдъ всички роти, батареи и команди. № 7596. 30. VIII. 1917 година.

Командиръ 1/8 бригада,

(под.). Полковникъ: Азмановъ.

Командиру 10-й пѣх. „Родопски“ полкъ.

Позицията.

На 30-й и 31-й августъ главния ударъ на противника бѣ насоченъ срѣщу фронта, заетъ отъ „Родопци“. Нито невъобразимата сила на неприятелския артилерийски и миненъ огънь, нито стремителнитѣ атаки на неговата пѣхота—нищо неможа да сломи несъкрушимия духъ на „Родопци“. Тѣ поддържаха старата слава на полковото си знаме и вмъкнаха нови клонки въ лавровия вѣнецъ на полка: Соколъ, Руйчето, Сипкавата и Скалистата височини сж отъ днесъ нататъкъ нова слава на полка.

Лѣжащитѣ въ и прѣдъ окопитѣ на „Родопци“ неприятелски трупове сж грозно плашило за противника: тѣ му показватъ моралната мощъ на полка и сѣдбата, която го чака, ако поднови опититѣ си.

Славни юнаци „Родопци“, вие достойно отслужихте годишната панахида за славно загиналитѣ прѣди една година ваши

другари при Св. Спиридонъ, Чеганъ и Черна. Тѣ сж доволни отъ васъ, тѣхнитѣ наследници.

Благодаря ви отъ името на Негово Величество и на Отечеството. № 7634. 1. IX. 1917 година.¹⁾

Командиръ на 1/8 бригада,

(под.) Полковникъ: Азмановъ.

ЗАПОВѢДЬ

№ 92

по 10 п. „Родопски“ полкъ

(Извадка.)

Г. Г. Офицери, подофицери и редници,

Въ началото на май т. г. вие кацнахте върху дѣвственитѣ бърда на Добро-поле. Още първитѣ дни посрѣщнахте съ своитѣ гърди огъня и желѣзото на противника. Опрѣскахте съ кръвта си канаритѣ на Добро-поле, но спрѣхте коварния вѣковенъ врагъ, който искаше да нахлуе въ нашата татковина.

Отъ онѣзи дни Добро-полскитѣ бърда станаха святи за насъ.—Въ едната рѣка съ пушка, въ другата съ чука и лома вие 4 мѣсеца бранихте и зидахте твърдината, въ която неприятелътъ трѣбваше да разбие своитѣ глави.

И това стана.

Ако въ началото на май вие бѣхте загадка, въ края на августъ сте герои.

На 30 и 31 августъ противникътъ събра всичкото си желѣзо и огънь и ги хвърли само върху вашитѣ позиции Сипестата и Скалиста висоти, Руйчето, Сокола и Змеица пламнаха въ огънь и димъ. Сръбскитѣ пълчища настѣпиха съ грозна яростъ, за да взематъ на всѣка цѣна Добро-полската позиция, но срѣщнаха васъ — изникнали изъ пламъцитѣ като свинкове.—Съ единъ замахъ Сръбскитѣ тѣлпи се обърнаха на трупове прѣдъ вашитѣ окопи и телени мръжи.

На казанитѣ висоти вие възвеличихте славата на полковото знаме. Вие доказахте, че сте достойни замѣстници на онѣзи, които го развѣваха гордо отъ Еркене до Бригалница и отъ Тимокъ до Прѣспа и Острово.

¹⁾ Подобни телеграми сж получени отъ началника на 3-а Балканска дивизия подъ № 17049 и отъ Главнокомандващия дѣйстващата армия.

За напредъ ние сте — и трѣбва да бждете — страшилище за враговетѣ, а гордостъ за Царя и Отецеството.

Прѣкланямъ се прѣдъ гробоветѣ на падналитѣ герои, а на живитѣ пожелавамъ нова слава и нови лаври.

9. IX. 1917.

Добро-поле.

Командиръ на полка

Подполковникъ: Токушевъ.

ИЗНЕНАДА.

Още слѣдъ втората половина на октомври прѣстанаха за насъ свѣтлитѣ слънчеви дни. Змеица, „Сокола“ и „Руйчето“ се прѣвърнаха въ море отъ гжеть мракъ. Потънаха

Вжтрѣшността на шабната галерия, отъ гдѣто „малка бѣла хартийка изхвъркна“. (стр. 87).

въ него долините и ручейтѣ, потънаха чернитѣ грамадни букови и борови гори. Непрогледна тъмна мъгла обви всички около насъ. Прѣстана шумътъ на позицията, обви се въ мълчание бурното до вчера Добро-поле. Врѣменитѣ изригвания на отдѣлни снаряди само напомнятъ, че тукъ сме на война.

Не минаха много дни. Полавиха студени трѣпки по Ниче; мъглитѣ отъ черни почнаха да посивяватъ и пробѣсватъ. И една сутринъ видѣхме Добро-поле обвито въ бѣла покривка Бороветѣ тържествуваха въ алабастровата си мантия, подъ която тъмозеленитѣ борови листа при-

личаха на подплатата отъ разкошно изумрудово кадифе. Да, това бѣ първиятъ снѣгъ, който дойде да придаде само нова красота на Ниче планина. Но Настъпи мощьта. Бойцитѣ хукнаха да се сгушатъ изъ заслонитѣ и галериитѣ, защото ги гонѣше „горнякътъ.“ И зарева Ниче, като разиграно море. Запукаха отъ натиска на стихията вѣковнитѣ буки и борове. затрѣпцѣ и заплюще наоколо; дебели клони, покосѣни като отъ остра сѣкира, бѣха мѣгани и отнасяни отъ бурята. Цѣлата гора скърбуцаше, като че ще се събори. Бурята бушуваше, виялица отъ снѣжни парцали се блѣскаше по канаритѣ, нахлуваше изъ гжесталацитѣ и свирише изъ дефилетата. И това бѣ многа дни наредъ. . . . Изненада!

Млъкна бурята, умори се стихията. Успокои се Ниче планина, но по Добро-поле се издигнаха нови ридове, бѣли и привлѣкательни, ридове отъ прѣспит снѣгъ. Тукъ-тамъ и отдѣлни тумби прѣкнаха. Но изъ тѣхъ запълзяха навънъ бойцитѣ. Едни сѣ лопати, други сѣ отиваха на борба съ прѣспитѣ и поледицитѣ.

Само отъ шабната галерия, намѣсто лопата, малка бѣла хартийка изхвъркна. Тамъ бѣ написано желанието на милиони борци, не — на цѣлия свѣтъ. Тамъ бѣ друга *изненада*. Думитѣ: „Примирие, миръ“ — личаха тамъ.

Тѣ, изригнаха отъ Рига, прѣхвъркнали Карпатитѣ и Серетъ, носени на крилѣтѣ на „горняка“, ни караха да забравимъ студа и

Гръмко „ура“ разтърси Македонския фронтъ, блѣсна се въ ушитѣ на Сарай и той чу:

Проклетий! що щѣшъ още тукъ?

4.12. 1917. Добро-поле.

Сердарски.

ЕПИЛОГЪ.

Юнаци!

По-упоритиятъ наддѣля и по-търпеливиятъ се спаси! На тия добродѣтели високи ние дължимъ смѣлитѣ побѣди при „Сипейтѣ“, „Сръбския постъ“, „Руйчето“, „Сокола“ и Змеица. Това сѣ нови брианти, които лъчезарно ще грѣятъ на челата на *Родопци*. — Вѣчна слава за живитѣ!

Юнаци несравнени, приветствувамъ ви и ниско ви се покланямъ!

Нека този споменъ за гранитната ви твърдостъ подигне духа ни, стопли сърдцата ни и укрѣпи вѣрата въ силата ни и ни насочи ясно по пътя на отечественния дългъ.

На падналитѣ герои, на скжпитѣ жертви прѣдъ свещенния дългъ да се поклонимъ! Отъ самоотвержената имъ борба да се възхитимъ! И отъ дълбочината на сърдцето си да кажемъ:

Вѣчна память на честно падналитѣ! Богъ да прости покойницитѣ мили! Духове блажени, спете тихо по тия величествени бѣрда — паметници натлени на дѣлата ви чудни! Ще дойде день и бѣднитѣ поколения ще събератъ свещенния ви прахъ въ храма на славата, ще ви се кланятъ и ще черпятъ примѣръ за животворна любовь къмъ Царя и цѣлокупното Отечество.

(№ 13032 2.9. 1917 г.)

Подполковникъ: Илиевъ.

По-важни печатни грѣшки:

Стр.:	мѣстото:	редъ:	печатано:	да се чете:
4;	въ забѣлѣж.;	4;	Такушевъ;	Токушевъ.
14;	въ текста;	2;	Ви;	ни.
17;	"	32;	(11-й съ 12-й);	(11-а съ 12-а).
18;	въ забѣлѣж.;	2;	словянинъ;	славянинъ.
21;	въ текста;	24;	„Симеоновa“;	«Симеоновия».
31;	"	10;	почививатъ;	почиватъ.
37;	подъ картин.;	—;	Докойници;	Покойници.
40;	въ текста;	12;	непротледенъ;	непрогледенъ.
47;	"	12;	къмъ	на.
58;	подъ картин.;	—	крж-гоомъ	кржж-гомъ.